

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra technické a informační výchovy

Diplomová práce

Pavla Sedláková

Lidové zvyky a tradice jako téma technické výchovy na primární škole s použitím netradičních výtvarných technik

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Lidové zvyky a tradice jako téma technické výchovy na primární škole s použitím netradičních výtvarných technik“ zpracovala samostatně pod odborným vedením PhDr. Pavlíný Částkové, Ph.D. a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Prostějově dne 14.4.2020

.....

Pavla Sedláková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Pavlíně Částkové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za její laskavý přístup, cenné rady a připomínky, které mi během zpracování práce poskytla.

Obsah

Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Vymezení pojmů	10
1.1 Lidový zvyk	10
1.2 Lidová tradice	10
1.3 Primární škola	11
2 Lidové zvyky a tradice v kurikulárních dokumentech	12
2.1 Rámcový vzdělávací program.....	14
2.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	15
3 Pracovní a technická výchova	16
3.1 Funkce technické výchovy.....	17
3.2 Cíle technické výchovy.....	18
3.3 Vyučovací metody v technické výchově	19
3.4 Organizační formy v technické výchově	21
3.5 Materiální prostředky v technické výchově.....	23
3.5.1 Práce s drobným materiálem	23
3.5.2 Práce se dřevem.....	24
3.5.3 Práce s kovovými materiály	25
3.5.4 Práce s modelovací hmotou	25
3.5.5 Práce s textílem.....	26
3.5.6 Práce s papírem.....	27
3.5.7 Konstrukční činnosti.....	28
4 Charakteristika žáka mladšího školního věku	29
4.1 Tělesný vývoj a rozvoj motoriky	29
4.2 Vývoj poznávacích procesů	30
4.3 Emocionální vývoj a sociální vývoj.....	31

4.4	Hra dítěte mladšího školního věku	32
5	Tradiční techniky práce s materiálem.....	33
5.1	Batika	33
5.2	Drhání	34
5.3	Magic art	34
5.4	Mozaika	35
5.5	Odkrývací technika	35
5.6	Savování.....	36
5.7	Slané těsto	36
5.8	Koláž.....	37
5.9	Roláž.....	38
6	Netradiční techniky práce s materiálem	39
6.1	Bubble art.....	39
6.2	Decoupage	40
6.3	Dekalk	40
6.4	Enkaustika.....	41
6.5	Frotáž	41
6.6	Land art	42
6.7	Quilling	42
7	Lidové zvyky a tradice v průběhu roku	43
7.1	Jaro.....	43
7.1.1	Masopust.....	43
7.1.2	Velikonoce.....	45
7.1.3	Svatý Filip a svatý Jakub	48
7.1.4	Máje.....	49
7.1.5	Letnice	50
7.2	Léto	51

7.2.1	Svatojánská noc	51
7.2.2	Jan Křtitel	52
7.2.3	Svatá Markéta	52
7.2.4	Svatá Anna.....	53
7.3	Podzim	53
7.3.1	Svatý Václav.....	53
7.3.2	Období sklizně.....	54
7.3.3	Poutě a posvícení.....	55
7.3.4	Dušičky.....	55
7.3.5	Svatý Martin	56
7.3.6	Draní peřin a přástky	57
7.4	Zima.....	57
7.4.1	Svatá Barbora	57
7.4.2	Svatý Mikuláš.....	58
7.4.3	Svatá Lucie	59
7.4.4	Vánoce	59
7.4.5	Silvestr a Nový rok.....	60
7.4.6	Tři králové	62
7.4.7	Hromnice	63
II.	EMPIRICKÁ ČÁST	64
8	Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.....	64
9	Výzkumné šetření	65
9.1	Cíl a úkoly empirické části	65
9.2	Metodologie výzkumného šetření.....	66
9.3	Základní charakteristika výzkumného souboru	66
9.4	Analýza a interpretace získaných dat.....	67
9.4.1	Sv. Václav.....	67

9.4.2	Období sklizně.....	67
9.4.3	Poutě a posvícení.....	67
9.4.4	Dušičky.....	68
9.4.5	Sv. Martin a draní peřin.....	68
9.4.6	Sv. Mikuláš.....	68
9.4.7	Vánoce a adventní období.....	69
9.4.8	Silvestr a nový rok.....	70
9.4.9	Tři králové.....	70
9.4.10	Masopust.....	71
9.5	Shrnutí a diskuse.....	71
10	Soubor metodických listů.....	73
10.1	Metodický list č. 1 – Vinobraní (otisk bublinkové fólie).....	73
10.2	Metodický list č. 2 – Dušičky (mozaika).....	79
10.3	Metodický list č. 3 – sv. Martin a draní peřin (frotáž).....	83
10.4	Metodický list č. 4 – sv. Mikuláš (slané těsto).....	87
10.5	Metodický list č. 5 – Vánoce (decoupage).....	92
10.6	Metodický list č. 6 – Silvestr (odkrývací technika).....	96
10.7	Metodický list č. 7 – Tři králové (otisk).....	100
10.8	Metodický list č. 8 – Masopust (quilling).....	104
10.9	Metodický list č. 9 – Velikonoce (batika).....	109
10.10	Metodický list č. 10 – Svatojánská noc (bubble art).....	115
	Závěr.....	118
	Seznam bibliografických citací.....	120
	Seznam obrázků.....	124
	Seznam zkratk.....	125
	Anotace.....	126

Úvod

Tématem diplomové práce jsou lidové zvyky a tradice jako jeden z tematických celků technické výchovy na primární škole a jejich ztvárnění pomocí netradičních výtvarných technik. Osobně si myslím, že bychom neměli na zvyky a tradice našich předků zapomínat, protože jsou neodmyslitelnou součástí naší společnosti. Mnoho lidí s nadšením poslouchá vyprávění starších osob, zejména pak svých babiček, dědečků nebo i slavných rodáků z jejich rodné vesnice či města.

Tohle téma jsem si zvolila proto, že si myslím, že jsem celkem kreativní člověk a neustále vytvářím různé výrobky, které používám jako dekorace nebo jako drobný dárek pro své příbuzné a blízké. Dalším hlavním důvodem volby tohoto tématu bylo i to, že se domníváme, že lidové zvyky a tradice jsou na základní škole často opomíjeny, pokud tedy nebereme v potaz „velké“ svátky jako jsou Vánoce nebo Velikonoce. Myslíme si, že v době, kdy se na naše území dostávají typické americké či anglické svátky jako je např. Halloween nebo Den sv. Patrika, je nutné, aby se děti ve škole seznamovaly s typickými českými svátky a tradicemi.

Cílem diplomové práce je zjistit současný stav a úroveň znalostí žáků mladšího školního věku. Cílem teoretické části diplomové práce je zpracování teoretických východisek problematiky, která se týká lidových zvyků a tradic jako tématu technické výchovy na primární škole. Dále je cílem zpracovat a předložit soubor metodických listů, které budou prostředkem k rozšiřování povědomí a znalostí o lidových zvycích a tradicích u žáků.

Diplomová práce jsme rozdělili na teoretickou, empirickou a praktickou část. V teoretické části se nejprve zabýváme vymezením základních pojmů, poté následuje kapitola, která je věnována lidovým zvykům a tradicím a jejich ukotvením v kurikulárních dokumentech, zda byly vždy součástí těchto dokumentů. Zde zmiňujeme i kurikulární dokumenty, které byly platné před vznikem Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Do práce jsme zařadili také kapitolu popisující technickou výchovu obecně, s jejími metodami, formami práce, cíli a materiálními prostředky, které využívá k realizaci výrobků a které jsou výstupem vyučovacích hodin. Ve čtvrté kapitole se věnujeme vývojovému období mladšího školního věku, protože se domníváme, že každý učitel by měl znát vývojové zvláštnosti a hlavní znaky vývoje dané věkové kategorie, pod kterou jeho žáci patří. V následující kapitole popisujeme vybrané tradiční postupy práce s materiály pro technickou výchovu. V předposlední kapitole teoretické části se zabýváme netradičními výtvarnými technikami. V této kapitole popisujeme

pouze některé vybrané postupy práce, které jsou z určitého pohledu netradiční a pro žáky mohou být příjemným zpestřením výuky technické výchovy. Na našem trhu není dosud dostupná žádná publikace, která by netradiční tvůrčí postupy práce s materiálem přesně vymezovala. Netradiční způsoby práce jsme zvolili z toho důvodu, že v současnosti je na primární škole uplatňován interdisciplinární přístup a předměty, které mají technické a výtvarné zaměření jsou v pedagogické praxi často spojovány v jeden, a tudíž je záměrem naší práce vnímat tyto oblasti jako úzce propojené. Do poslední kapitoly teoretické části jsme zařadili výčet vybraných lidových svátků, ke kterým se pojí různé zvyky a tradice.

Praktická část diplomové práce obsahuje soubor 10 metodických listů, které jsou zaměřeny na více i méně známé lidové zvyky a tradice. Při zpracování jednotlivých prací či výrobků je využito netradičních postupů práce s materiálem, které jsou popsány v teoretické části práce. Většinu prací a výrobků jsme použili i v praxi a měli jsme možnost je realizovat s žáky v 1. ročníku základní školy a vyzkoušet si, jak jsou některé z výrobků nejen materiálně, ale hlavně časově náročné na jejich realizaci. Při tvorbě metodických listů jsme vycházeli z autorčiny praxe, znalostí a nastudované literatury tak, abychom žáky, pokud možno seznámili i s jinými zvyky a tradicemi, než jsou právě Vánoce nebo Velikonoce.

Výzkumnou část práce tvoří přepsané rozhovory, které jsme vedli s žáky v 1. ročníku během pedagogické praxe autorky práce, potažmo v rámci jejího zaměstnání. V těchto rozhovorech jsme se zaměřili na to, jak žáci slaví se svými rodiči jednotlivé svátky a jaké tradice a zvyky během těchto svátků dodržují.

Diplomová práce může sloužit učitelům na prvním stupni základní školy, a to nejen těm začínajícím, ale i zkušenějším. Teoretická část naší práce popisuje nejen materiální zajištění technické výchovy, ale i méně známé postupy práce. Praktická část pak obsahuje inspiraci k využití tématu lidových zvyků a tradic na základní škole. Mnoho výrobků je možné modifikovat a upravit tak, aby byly využitelné v pracovních činnostech případně ve výtvarné výchově i na druhém stupni základní školy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení pojmů

V této kapitole vymezujeme některé ze základních pojmů, které souvisí s tématem práce a považujeme za důležité znát jejich přesný význam.

1.1 Lidový zvyk

„Zvyk – místně sdílená a ustálená forma chování a jednání, osvojená pravidelným opakováním. Zvyk je obdobně jako obyčej tradovaným přenosem konkrétní sociokulturní zkušenosti a způsobem korekce rozporných vztahů, zájmů a potřeb v daném společenství“ (Jančář, Krist, Soukup, 2011, s. 103)

Pojem zvyk je synonymem k termínu obyčej. Díky lidovým zvykům můžeme poznat rodinný i společenský život našich předků. Zvyky můžeme rozdělit na rodinné a společenské. Každý ze zvyků má dvě části, první z nich je část pověrečná, která bývá spojena s nějakým rituálem. Druhou část označujeme jako část dramaticko-společenskou. Právě tato část je jedním z rysů lidové kultury.

Zpravidla mají lidové zvyky předkřesťanský původ a vychází i ze starých pohanských tradic. Téměř vždy se ale objevují v určité odlišnosti v závislosti na daném kraji, ve kterém se vyskytují. Tyto rozdíly mezi jednotlivými regiony jsou dalším z rysů tradiční lidové kultury.

1.2 Lidová tradice

Pojem tradice pochází z latinského slova „*traditio*“, které vzniklo spojením slov „*trans*“ (přes) a „*dare*“ (dávat). Tento pojem tedy můžeme chápat jako předávání schopností, poznání, obyčejů a mravů v rámci určité kultury nebo skupiny lidí.

Pro lidovou kulturu je předávání poznání, obyčejů a zvyklostí z generace na generaci základním rysem. Tradice udržuje nejen zdrojovou normu, ale zásadním způsobem ovlivňuje i zaměření jedince a celé společnosti.

1.3 Primární škola

Označení primární škola se používá pro 1. stupeň základní školy, a to na základě mezinárodně uznávané klasifikace vzdělání ISCED, která byla schválena organizací UNESCO v roce 1976. Pro 1. stupeň je používáno označení ISCED 1, tedy primární vzdělávání a pro 2. stupeň základní školy používáme označení ISCED 2, což je označení pro nižší sekundární vzdělávání.

Docházka je zahájena po dosažení věku šesti let a trvá pět let, výjimečně to může být šest let, pokud žák musí opakovat některý z ročníků na 1. stupni. Předměty v primární škole jsou ve většině případů vyučovány jedním učitelem.

Žák je v primární škole chápán jako svébytná osobnost, která má vlastní identitu a vlastní vidění okolního světa. Těžištěm učitelovy práce je organizování vzdělávacích situací a vytváření žádoucích a kvalitních situací pro rozvoj žákovy osobnosti. Učitel by měl být osobou, která vede žáka na cestě k poznání, pomáhá mu pochopit smysl a jednotlivé souvislosti. Důraz, který je kladen na hodnotnou komunikaci mezi učitelem a žákem souvisí i s vytvářením pozitivní sociální, emocionální a pracovní atmosféry během vyučování. Kvalitní komunikace mezi učitelem a žákem patří k základním znakům pozitivního sociálního klimatu ve třídě. Učitel primární školy ovlivňuje klima třídy svým přístupem k žákům, pojetím metod a prostředků výuky, způsobem komunikace s žáky a hodnocením žáků.

V primární škole je také kladen důraz na přirozenou autoritu učitele s vymezením hranic, které zajišťují prostor pro svobodu a odpovědnost všech žáků ve třídě. Podíl na tvorbě třídních pravidel, která zajišťují společné soužití ve třídě mají i samotní žáci.

V souvislosti se zvláštnostmi a inovacemi primární školy je nutné brát na vědomí i specifické požadavky na profesi učitele primární školy. Základní požadavky jsou stejné s pojetím u jiných kategorií učitelů, ale některé z nároků jsou specifické. Vysoké nároky jsou kladeny na osobnostní kvality učitele. Učitel primární školy pracuje s dětmi sám, což na jedné straně otevírá učiteli široké pole působnosti na dítě, ale na druhé straně naopak představuje zodpovědnost za žáky a jejich rozvoj. Učitel tak zodpovídá za položení základů vzdělanosti dítěte pro jeho další školní a také životní dráhu. Tento věk je pro dítě velmi citlivý a na učitele je silně vázáno, protože pro něj představuje jeden z významných identifikačních vzorů a také významnou autoritu. (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

2 Lidové zvyky a tradice v kurikulárních dokumentech

V této kapitole se zaměříme na téma lidových zvyků a tradic a jejich ukotvení v kurikulárních dokumentech nejen současných, ale i těch předchozích. V souvislosti s tématem práce se v této kapitole budeme věnovat i učebnímu předmětu, který má žákům umožnit osvojení si základních pracovních dovedností, umět manipulovat s nářadím a nástroji. V tomto předmětu by se žáci měli seznámit i s různými materiály a také bezpečností a ochranou zdraví při práci. Název učebního předmětu cíleně neuvádíme, protože v každém z níže uvedených vzdělávacích programů má každá činnost své specifické pojmenování.

Z důvodu lepší orientace je textu používán termín „*pracovní činnosti*“. Tímto termínem se na většině základních škol označuje i samostatný vyučovací předmět.

Pojem kurikulární dokument

Slovo kurikulum pochází z latinského slova „*currere*“ a můžeme jej přeložit jako běh, závod, ale také jako životní cestu. V pedagogické praxi tedy můžeme význam tohoto slova chápat jako cestu vzdělávání žáka.

Kurikulární dokumenty tedy chápeme jako pedagogické dokumenty, které nám vymezují koncepci, cíle a vzdělávací obsah, které jsou dané pro určitý stupeň vzdělávání. Tyto dokumenty (programy) rozlišujeme na dvou úrovních: *státní* a *školní*.

Z pohledu *státní* úrovně patří do této skupiny všechny programy, které jsou vytvořené na celostátní úrovni a platí pro všechny typy škol. Řadíme sem Bílou knihu – Národní program rozvoje vzdělávání v České republice a také rámcové vzdělávací programy (RVP). Co se týče *školní* úrovně, sem řadíme školní vzdělávací programy (ŠVP), které vychází a jsou podřízené RVP. Tyto programy si škola ve spolupráci s pedagogy vytváří sama, proto zde lze nalézt různé odlišnosti v závislosti na zaměření dané školy apod.

Vzdělávací program Obecná škola

Tento vzdělávací program byl určen pro 1. stupeň základní školy, tj. 1. – 5. ročník. Na 2. stupni základní školy se používal vzdělávací program s názvem Občanská škola, který byl

určený pro 6. – 9. ročník. Tento dokument byl schválen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy s platností od 1. září 1997.

Vyučovací předmět pracovní činnosti není ve vzdělávacím programu Obecná škola ukotven a činnosti týkající se tohoto předmětu jsou rozpracovány do jiných předmětů.

Téma *Lidové zvyky a tradice* jsou v tomto vzdělávacím programu zařazeny v jednotlivých předmětech. Mezi tyto předměty patří zejména prvouka, vlastivěda, přírodověda, český jazyk a výtvarná výchova.

Vzdělávací program Národní škola

Vzdělávací program Národní škola byl zpracován Asociací pedagogů základního školství České republiky. Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky byl schválen 17. 3. 1997 a účinnosti nabyl, stejně jako vzdělávací program Obecná škola, 1. září 1997 jako vzdělávací program pro 1. – 9. ročník základního vzdělávání.

Učivo tohoto vzdělávacího programu je rozděleno podle jednotlivých ročníků. Z hlediska časové dotace, rozdělení dle věku žáků a členění na ročníky se mnohým může zdát, že dané učivo není pro daný ročník časově zvládnutelné. Především osnovy určené pro pátý ročník jsou velmi rozsáhlé. Kromě lepení, tapetování, vrtání vrtačkou, pilování, broušení, háčkování nebo tkaní zde najdeme i montážní práce, seznámení se s elektrickým obvodem nebo kulturou odívání.

Lidové zvyky a tradice nejsou v tomto vzdělávacím programu v rámci pracovních činností ukotveny, ale dá se předpokládat, že ze strany učitelů byly zařazovány.

Vzdělávací program Základní škola

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky schválilo vzdělávací program Základní škola 30. dubna 1996. Platnosti nabyl 1. září 1996.

Lidové zvyky a tradice tvoří v tomto vzdělávacím programu jeden ze samostatných tematických celků, který je součástí učiva pracovních činností. Učivo pracovních činností je rozděleno do osmi tematických celků:

- práce s drobným materiálem

- práce s modelovací hmotou
- práce s papírem a kartonem
- práce s textilem
- lidové zvyky, tradice a řemesla
- pěstitelské práce
- u nás doma
- práce montážní a demontážní

2.1 Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program je kurikulárním dokumentem na státní úrovni, který vydává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Obsahem tohoto dokumentu jsou cíle, jejich pojetí, klíčové kompetence, vzdělávací oblasti a tematické okruhy. Rámcový vzdělávací program dále vymezuje i očekávané výstupy, kterých by měl žák dosáhnout na konci dané etapy školní docházky. Pro základní školu se tyto etapy vztahují pro třetí, pátý a devátý ročník. Žáci, kteří jsou v rámci inkluze integrováni do běžných základních škol mají uvedeny i minimální očekávané výstupy, kterých by měl integrovaný žák pomocí úprav metod a forem výuky dosáhnout. Další část tvoří průřezová témata, která se prolínají jednotlivými předměty a umožňují tak jejich propojování.

Rámcový vzdělávací program je vypracován pro jednotlivé úrovně vzdělávání. Rozlišujeme tedy rámcový vzdělávací program pro:

- předškolní vzdělávání
- základní vzdělávání
- základní umělecké vzdělávání
- gymnázium
- střední odborné vzdělávání
- speciální vzdělávání

Na základě RVP si každá škola tvoří školní vzdělávací program, kde je učivo rozděleno na jednotlivé časové úseky a popsané pedagogické způsoby, kterými daná škola dosahuje očekávaných výstupů ukotvených v rámcovém vzdělávacím programu.

2.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV, 2017) je rozčleněn na devět *vzdělávacích oblastí*, které jsou tvořeny nejméně jedním blízkým *vzdělávacím oborem*:

- Jazyk a jazyková komunikace (*Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk*)
- Matematika a její aplikace (*Matematika a její aplikace*)
- Informační a komunikační technologie (*Informační a komunikační technologie*)
- Člověk a jeho svět (*Člověk a jeho svět*)
- Člověk a společnost (*Dějepis, Výchova k občanství*)
- Člověk a příroda (*Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis*)
- Umění a kultura (*Hudební výchova, Výtvarná výchova*)
- Člověk a zdraví (*Výchova ke zdraví, Tělesná výchova*)
- Člověk a svět práce (*Člověk a svět práce*)

Téma Lidové zvyky a tradice jsou součástí tematického okruhu *Práce s drobným materiálem*, který patří do vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce*. Tato vzdělávací oblast se zaměřuje především na praktické činnosti a návyky a celé základní vzdělávání tak doplňuje o důležitou složku vzdělání, která je nezbytná pro uplatnění člověka v jeho dalším životě a také ve společnosti. Učivo v této oblasti je určeno jak chlapcům, tak dívkám a to bez rozdílu.

Pokud se na téma lidových zvyků, tradic a řemesel podíváme z širšího hlediska pojetí, můžeme toto téma najít i ve vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět* a *Člověk a společnost*.

Okrajově se s tématem zvyků a tradic můžeme setkat i v průřezových tématech. Jedním z nich je průřezové téma *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* a jeho tematický okruh *Evropa a svět nás zajímá*, který nabízí žákům pohled na tradice a zvyky týkající se různých národů v Evropě. Dalším průřezovým tématem, ve kterém je okrajově téma zvyků a tradic ukotveno je *Multikulturní výchova*, která seznamuje žáky s tradicemi a zvyky ostatních kultur a to nejen v Evropě, ale i v celém světě. (RVP ZV, 2017).

3 Pracovní a technická výchova

Následující kapitola popisuje problematiku pracovní a technické výchovy na primární škole. V úvodu kapitoly je zahrnuta i problematika užívané terminologie. Kapitola dále popisuje funkce, cíle, metody, organizační formy a také materiály, se kterými v technické výchově pracujeme.

Terminologie technické výchovy

S níže uvedenými pojmy se můžeme setkat v edukační realitě. Jedná se o pojmy, které se váží k technické výchově a jsou více či méně odlišné:

- **pracovní (praktické) činnosti** – tento pojem označuje konkrétní postupy práce s materiály, patří sem např. modelování, stříhání nebo lepení. Cílem je získání manuální dovednosti a umět získané dovednosti aplikovat;
- **pracovní výchova** – daný pojem lze chápat v širším pojetí, který zahrnuje i získávání základních dovedností a návyků při práci s různými materiály a poznávání jejich vlastností. Cílem je také získat a osvojit si základní znalosti v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, hygieny práce a vytvářet si pozitivní vztah k práci;
- **polytechnická výchova a vzdělávání** – hlavním úkolem polytechnické výchovy je spojení teorie vyučování s praxí. Tento pojem nezahrnuje pouze pracovní činnosti a pracovní výchovu, ale také poznávání výrobních technologií různých materiálů, orientaci v jednotlivých oborech lidské činnosti;
- **člověk a svět práce** – cílem této vzdělávací oblasti je utváření a rozvíjení klíčových kompetencí, které vedou žáky k pozitivnímu vztahu k práci a odpovědnosti za kvalitu svých i společných výsledků práce, dále sem patří orientace v jednotlivých oborech lidské činnosti, osvojení si základních pracovních dovedností a návyků, používání vhodného nářadí, nástrojů a pomůcek. Vzdělávací oblast je vzhledem k ostatním vzdělávacím oblastem v RVP ZV jejich protipólem a základní vzdělávání doplňuje o nezbytnou složku uplatnění člověka ve společnosti; (Částková, 2018).
- **technická výchova** – pojem technická výchova, který se začal hojně používat až po roce 1990 a vznikl ze zastaralého a pro mnohé neuspokojivého a nedostatečného

označení pracovní výchova. Tento název byl chápán jako příprava na manuální činnost, což ne zcela splňovalo podstatu předmětu. (Friedmann, 2003).

Technická výchova na primární škole

Technická výchova se snaží předat žákům základní uživatelské dovednosti, znalosti a postoje, které žáci uplatní v různých oborech lidské činnosti.

V pedagogické praxi na primární škole se školní předmět, pomocí něhož je realizována technická výchova nazývá jako *Praktické* nebo také *Pracovní činnosti*. Tento název je srozumitelný jak pro učitele, tak i pro rodiče a žáky, ale co se týče teoretického hlediska, tak je velmi úzce vymezen, protože obsahuje manuální činnosti bez toho, aby reflektoval širší souvislosti. Dříve byl pojem pracovní výchova ve školách chápán z pohledu veřejnosti velmi zúženě, a to pouze jako výchova k manuální práci. V současné době je předmět technická výchova ukotven v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Vzdělávací obsah tohoto předmětu je součástí vzdělávací oblasti Člověk a svět práce.

Výuka technické výchovy by na 1. stupni základní školy měla být zaměřena zejména na poznávání různých materiálů, surovin, nástrojů a také jednoduchých zařízení. K tomuto poznávání by mělo být využíváno přímé manipulace s danými předměty, protože právě díky takovému způsobu seznamování bude žák schopen poznat možnosti práce s nimi a osvojí si jejich vlastnosti. V rámci technické výchovy by se měl žák naučit pracovat i podle daného návodu a umět při své práci využít jednoduché předlohy. (Částková, 2018).

3.1 Funkce technické výchovy

Roučová (2003) formuluje funkce technické výchovy v primární škole na základě Delorova modelu čtyř pilířů vzdělávání:

- a) *relaxační a kompenzační funkce* – všestranné motorické tvůrčí činnosti umožňují nejen rozvoj žáka, ale také kompenzují psychické i školní zatížení. Žáci v tomto předmětu mají i prostor k rozvoji fantazie a tvořivosti.
- b) *komunikační funkce* – tato funkce umožňuje žákům, ale i učitelům formální i neformální komunikaci, která rozvíjí nejen osobnost jedince, ale také vztahy mezi žáky ve třídě.

- c) *interdisciplinární funkce* – činnosti technického zaměření umožňují žákům praktické uplatnění a procvičení získaných znalostí, pochopení souvislostí a komplexní přístup učitele v souladu s interdisciplinárním pojetím primárního vzdělávání.
- d) *sociální funkce* – způsob práce v technické výchově je vhodný k tomu, aby se žáci naučili spolupracovat ve skupinách, rozvíjeli své organizační schopnosti a uměli plánovat práci. Žáci se dále učí schopnosti hodnocení a zejména sebehodnocení. Prostřednictvím kulturně-historického obsahu je žákům možné prezentovat obecné souvislosti vývoje lidstva, umožnit jim pochopení role jedince a jeho postavení ve společnosti. Sociální funkce technické výchovy také umožňuje posílit pocit identity nebo národního sebevědomí. (Částková, 2018).

3.2 Cíle technické výchovy

Cíle nejen technické výchovy musíme vždy chápat v celém kontextu vzhledem k charakteru dané společnosti, ve které je výchova uskutečňována. Cílem technické výchovy je vytváření znalostí o technice, základních dovednostech a patřičných přístupech k technice jako složce, která je neodmyslitelnou součástí našeho života. (Honzíková, 2008).

Učitel svým každodenním pedagogickým působením formuluje cíle tematických celků, jednotlivých témat, ale i vyučovacích jednotek a jejich jednotlivých částí. Cíle se promítají nejen do obsahu, ale také do metod pedagogické činnosti.

Cílem technických předmětů je nejen zamezit technické negramotnosti, ale i vytvářet nebo spoluvytvářet jedincovu představu o sobě samém, o svém *Já*, a to nejen ve vztahu k technice, ale zejména ve vztahu k činnostem, které jsou spojeny s technikou. Při formulování cílů technické výchovy je nutné respektovat i požadavky na cíle edukační, mezi které patří konzistentnost, přiměřenost, vyjádření se v pojmech k výkonům žáků, jednoznačnost a kontrolovatelnost.

Podle Honzíkové (2015) směřuje vyučovací proces žáky prostřednictvím pracovních činností k tomu, aby:

- poznali vybrané materiály, suroviny, plodiny a také jejich vlastnosti, aby se žáci naučili volit a používat vhodné nástroje, nářadí a pomůcky pro práci a osvojili si pracovní postupy, které jsou potřebné pro jejich každodenní život;

- osvojili základní a praktické pracovní dovednosti a návyky, zejména při přestitelských činnostech, elektrotechnických materiálech a základních činnostech v domácnosti;
- získali první poznatky a dovednosti, které budou významné pro jejich budoucí životní i kariérní orientaci;
- uměli se orientovat v různých oborech činnosti lidí
- vytvořili pozitivní, racionální, odpovědný a tvořivý postoj k práci a vlastní činnosti a také kvalitě této činnosti;
- vytvořili pozitivní a aktivní vztah k ochraně a tvorbě životního prostředí a také aby si vytvořili pozitivní postoj k řešení problémů týkajících se ekologie.

3.3 Vyučovací metody v technické výchově

Pojem metoda pochází z řeckého slova „*methodos*“, které znamená cestu nebo postup. Vyučovací metody patří k základním didaktickým kategoriím a představují procesuální stránku vyučování a směřují k úpravě vnitřních podmínek. Jsou jedním z hlavních prostředků k dosahování výchovně-vzdělávacích cílů a slouží k navození a řízení učební činnosti žáka. Vyučovací metoda je součástí komplexu činitelů, kteří ovlivňují způsob a průběh výuky. Důležitý je i vztah mezi učitelem a žáky během výuky, dále také úroveň jejich aktivity a jejich vzájemná spolupráce. (Nelešovská, Spáčilová, 2005)

Na začátku každé vyučovací hodiny by měl učitel žáky seznámit s výchovně-vzdělávacím cílem hodiny. Úspěšnost vyučovací hodiny zajistí učitel vhodným uspořádáním vyučovacích metod v jeden promyšlený a ucelený soubor, který pak může využít nejen v konkrétní hodině, ale s různými obměnami jej použít i v dalších vyučovacích hodinách.

Z hlediska praktické použitelnosti můžeme v technické výchově využít **didaktických metod**, a to zejména:

- *metody slovní*, kdy zdroj poznatků představuje mluvené slovo nebo psaný text a k technické výchově tyto metody neodmyslitelně patří. Můžeme využít především výklad, vyprávění, vysvětlování, popis pracovního postupu, instruktaž, rozhovor, práci s učebnicí či návodem apod.
- *metody názorně demonstrační*, kde příjem poznatků je zprostředkován pomocí zraku a z hlediska technické výchovy sem můžeme zařadit pozorování předmětů

a jevů, statickou a dynamickou projekci, předvádění pomůcek, pokusů nebo činností, exkurze žáků do muzeí, dílen nebo továren, začlenění lidových písní, tradic a her.

- *metody praktické*, u kterých není zdrojem poznání pouze pasivní vnímání, ale zejména aktivní činnost. Patří sem nácvik pohybových a praktických dovedností, různé pokusy žáků, práce v dílnách nebo na pozemku, zkoumání vlastností různých materiálů, výroba pomůcek, jednoduchých nástrojů apod.

Vedle didaktických metod můžeme v technické výchově rozlišovat i **motivační metody**, které jsou také neodmyslitelnou součástí vyučovacího procesu. Slouží nám především k navození zájmu o dané učivo. Mezi motivační metody můžeme zařadit:

- *metody úvodní* – tyto metody používáme na začátku hodiny nebo při vyvozování nového učiva. U mladších žáků můžeme využít pohádku, příběh, vyprávění z vlastního života nebo rozhovor mezi učitelem a žáky. U starších žáků jsou pak vhodnější filmové ukázky nebo přímá motivace daným problémem, který je nutné vyřešit;
- *metody průběžné* – k těmto metodám patří nejen výzva k další činnosti nebo didaktická hra, ale také pochvala, která může být motivací zejména pro žáky, kteří jsou méně manuálně zruční a které je v tomto případě nutné motivovat, a chválit za každý malý pokrok, kterého dosáhnou. Použití pochvaly, povzbuzení a kritiky by však mělo být vždy přiměřené a vhodné.

Při volbě vyučovacích metod je nutné respektovat cíl vyučovací jednotky, obsah učiva, materiálně technické vybavení, učební možnosti žáků a jejich předpoklady, ale i možnosti učitele. Učitel by měl volit takové metody, které vedou k tvořivé práci žáků a k jejich experimentování, protože jednostrannost výběru vyučovacích metod může vést k malé aktivitě žáků a vyučovací hodiny se pak z hlediska výběru metod mohou stát stereotypní.

Mojžíšek (1975) uvádí, že zvolené metody jsou didakticky účinné, pokud splňují tyto vlastnosti:

- **jsou informativně nosné**, tj. poskytují plnohodnotné informace z příslušného učiva a přispívají k nabývání dovedností;
- **jsou formativně účinné** – formují osobnost žáka a rozvíjí jeho poznávací procesy;

- **jsou racionálně a emotivně působivé** – aktivizují a strhnou žákovu činnost k poznávání a prožívání učiva;
- **jsou výchovně účinné** – tzn., že učivo má být využitelné s cílem působit na morální, povahové, sociální a estetické vlastnosti žáka;
- **jsou motivačně působivé** – u žáka vzbuzují zájem o další učivo a samostudium;
- **jsou přirozené svým průběhem a výsledkem** – zprostředkování učiva vzbuzuje v žákovi pocit, že je to přirozené;
- **jsou využitelné v praxi** – vedou žáka k aplikaci učiva na další činnosti a využití v praxi;
- **jsou v souladu se systémem vědy a poznávání** – respektují nové vědecké poznatky;
- **jsou přiměřené žákovi** – respektují nejen věkové, ale i individuální zvláštnosti žáka;
- **jsou přiměřené učiteli** – učitel využívá takové metody, které jsou v souladu s jeho schopnostmi a dovednostmi;
- **jsou hospodárné a ekonomické** – v krátkém čase umí dosáhnout cíle, a to s vynaložením co možná nejmenší námahy;
- **jsou hygienické** – jsou v souladu s požadavky psychické i fyzické hygieny.

3.4 Organizační formy v technické výchově

Organizační formy vyučování se zabývají organizací vyučovacího procesu. Přesněji řečeno, zabývají se tím, kolik žáků bude učitel společně vyučovat, jak bude vypadat vyučovací hodina z organizačního hlediska, dále se zabývají realizací obsahu učiva za pomoci vyučovacích metod apod.

V pedagogické literatuře se můžeme setkat s mnoha rozdílnými kritérii jejich klasifikace a také nejednotností při jejich členění podle různých hledisek. Pokud budeme vycházet z hlediska charakteristiky řízené soustavy, tj. žáků, ve vztahu k řízení učitelem, tak mezi organizační formy výuky můžeme zahrnout tyto formy vyučování:

- *hromadné vyučování* – každý žák pracuje svým vlastním tempem, učitel může využít i diferenciaci náročnosti práce. Před všemi žáky ve třídě stojí jedna nebo i více společných úloh. Učitel působí na všechny žáky ve třídě a tím se tak

uskutečňuje přímý a bezprostřední vliv učitele na žáky. Efektivnost této formy vyučování je závislá na schopnosti učitele udržet pracovní disciplínu a pozornost všech žáků. Výhodou této formy je, že učitel vysvětluje dané úlohy všem žákům najednou, nevýhoda spočívá v nevyužívání sociálních vztahů ve třídě, žáci jsou také více pasivní a nejsou vytvářeny vhodné podmínky pro aktivní samostatnou práci žáků;

- *skupinové vyučování* – žáci pracují ve skupinách a tím se připravují na práci v kolektivu, skupiny můžeme pak dělit z hlediska vlastností a možností nebo i podle schopností žáků na:
  - *heterogenní* – tyto skupiny sdružují žáky rozdílných vlastností, mezi výhody těchto skupin patří to, že méně šikovní žáci jsou vedeni těmi šikovnějšími, nevýhodou však může být opačný případ, kdy jsou tyto žáci vyřazováni ze společné činnosti;
  - *homogenní* – do těchto skupin patří žáci stejných potenciačních vlastností a možností, např. skupiny podle stejného věku, pohlaví apod., tyto skupiny umožňují volit rozdílné náměty a obvykle je práce složitější pro zručné žáky nebo naopak jednodušší pro žáky, kteří jsou méně zruční;
- *individuální vyučování* – každý žák řeší úlohu samostatně, aktivně a nezávisle na ostatních žácích. Každý žák tak může pracovat svým vlastním tempem. Učitel v tomto případě práci sleduje a slabším žákům v případě potřeby radí, pomáhá nebo tyto žáky usměřňuje. Pokud nastane situace, že s řešením problému či úkolu má potíže více žáků, dává učitel doplňující vysvětlení nebo zvolí jinou formu práce;
- *diferencované vyučování* – žáci jsou rozděleni na dvě skupiny, např. dívky a chlapci;
- *individualizované vyučování* – smyslem tohoto vyučování je vytváření situací, které respektují individuální styl učení každého žáka a které umožňují najít vhodné možnosti pro jeho vzdělávání. Samostatná práce žáků je prostředkem pro získávání poznatků vlastním úsilím, relativně bez cizí pomoci. Učitel by měl zpočátku žákům radit, usměřňovat je a zadávat žákům úkoly u kterých se zvyšuje náročnost na vlastní rozhodování žáka. Výhodou je, že tato forma práce respektuje specifické potřeby jednotlivých žáků. Nevýhodou je, že samostatná práce nepodporuje sociální vztahy mezi žáky, jejich vzájemnou komunikaci a spolupráci. (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

3.5 Materiální prostředky v technické výchově

Prostředky můžeme v širším slova smyslu chápat jako předměty a jevy, které nám slouží k dosahování cílů. Rozlišujeme dvě skupiny prostředků:

- **materiální** – sem řadíme učební pomůcky, didaktickou techniku a materiály, tyto prostředky můžeme dále rozdělit na tři základní skupiny:
  - *učební pomůcky* – patří sem prostředky, které slouží učitelům k názornosti, žákům tak umožňují dokonalejší, rychlejší a také komplexnější osvojení a pochopení učiva;
  - *didaktická technika* – tuto skupinu prostředků tvoří přístroje a technické zařízení, které umožňuje učitelům reprodukci auditivních, vizuálních a audiovizuálních učebních pomůcek;
  - *vyučovací makro interiéry a mikro interiéry* – těmito prostředky chápeme prostory ve kterých se uskutečňuje vyučovací proces. Do skupiny makro interiérů řadíme prostory školy a jejich vybavení, do mikro interiérů pak patří učebny se svým vybavením;
- **nemateriální** – patří sem znalosti, metody, organizační formy apod.

Materiální prostředky vyučování společně s obsahem, metodami a organizačními formami mají mezi sebou velmi složitý vztah. Vyučovací prostředky se uplatňují jako aktivní prvek v systému vzájemného působení ostatních prvků vyučovacího procesu. Správné využití závisí na učitelích, jejichž úkolem je nalézt správné podmínky pro zařazení učebních pomůcek a didaktické techniky do vyučování. (Honzíková, 2015).

3.5.1 Práce s drobným materiálem

Drobný materiál můžeme označit jako nejčastější materiál, který učitel využívá při pracovních činnostech s mladšími žáky. Obecně jej můžeme rozdělit na:

a) Drobný přírodní materiál

Do této skupiny drobného materiálu můžeme zařadit takové materiály, které nám pochází z přírody. Tyto materiály získáváme sběrem nebo jako zbytky, které dostáváme při zpracovávání užitkových rostlin nebo si některé z těchto materiálů můžeme dokonce vypěstovat. Materiálů patřících do této skupiny je opravdu mnoho a mají různé využití. Patří sem např. plody listnatých stromů jako jsou kaštiny, jeřabiny nebo ořechy, dále sem řadíme kukuřičné šustí, ulity z hlemýžďe zahradního, sláma, kůra nebo různé sušené květiny a další.

b) Drobný technický materiál

Materiálů v této skupině je hned několik druhů, podobně jako v předchozí kategorii. Na rozdíl od drobného přírodního materiálu rozumíme drobným technickým materiálem vše, co bylo vytvořeno člověkem. Můžeme sem zařadit různé kousky drátů, kovové fólie, bužírky, pěnový polystyren nebo různé odstřížky juty či koženky a další materiály.

Nářadí, nástroje a pomůcky pro práci s drobným materiálem

Na základě funkce, podle které se nástroje uplatňují ve výrobním technickém procesu je dělíme na:

- *aktivní* neboli činné, které mění nejen tvar, ale i povrch daného výrobku, řadíme sem nástroje jako jsou nože, nůžky, jehly nebo pilníky a rašple;
- *pasivní* neboli nečinné, což jsou nástroje, které usnadňují nebo zajišťují činný nástroj při provádění změny, v praxi těmito nástrojům říkáme nářadí a do této skupiny patří např. kladiva, kleště, napichovací špendlíky, šroubováky, ocelová měřítka a další.

K pomůckám při práci s drobným materiálem pak můžeme zařadit např. tužku, špachtli nebo brusný papír. (Honzíková, 2015).

3.5.2 Práce se dřevem

V průběhu celého vývoje lidské kultury mělo a má dřevo velmi významnou roli. Práce se dřevem tudíž patří k nejčastějším pracovním činnostem dítěte.

Na celém světě můžeme najít až 25 000 druhů dřevin. Na našem území je nejčastěji využíváno dřevo z borovic, smrků, modřínů, ořechů, dubů či buků a dalších druhů stromů. Dřevo jako materiál se liší v pevnosti, ohebnosti a dále také např. v barvě jádra.

V pracovních činnostech na primární škole můžeme práci se dřevem zařadit k vrcholu přípravy žáků, na kterou pak navazují technické činnosti na 2. stupni základní školy. Žáci se učí především zatloukat a vytahovat hřebíky, pracovat s pilníkem a brusným papírem apod.

Z činností můžeme jmenovat např. košíkářství, případně práci s podobnými materiály jako je proutí. Mezi tyto materiály můžeme zařadit orobinec, slámu, vrbu nebo pedig. (Honzíková, 2015).

3.5.3 Práce s kovovými materiály

Kovové materiály využíváme s žáky na 1. stupni základní školy pouze omezeně, většinou ve formě alobalů nebo drátů, protože je zde zvýšené riziko úrazu a také větší náročnost na technické a materiální zajištění ze strany školy.

Obecně lze kovové materiály rozdělit na:

- *železné kovy*, kam řadíme např. ocel;
- *neželezné kovy*, které též někdy nazýváme jako barevné kovy a řadíme sem např. hliník, měď, zinek, olovo nebo cín;
- *slitiny kovů*, které často svými vlastnostmi nevyhovují technickému použití, patří sem bronz, mosaz a dural.

Mezi pracovní techniky můžeme zařadit **výrobu šperků** a ozdob z drátu, kdy pomocí drátů a korálek můžeme vytvořit různé přívěsky, náramky nebo dekorace. Další technikou vhodnou pro žáky v rámci pracovních činností je **oplétání** nějakého předmětu, např. kamínku nebo květináče drátem. Můžeme využít různých vzorů výpletů. (Honzíková, 2015).

3.5.4 Práce s modelovací hmotou

Každou tvárnou hmotu můžeme považovat za vhodný materiál k modelování. Modelování je jednou z činností, kterou můžeme s dětmi využívat již od útlého věku. Díky stlačování, ohýbání, hnětení, přidávání nebo naopak ubírání se dítě seznamuje nejen s vlastnostmi modelovací hmoty, ale procvičuje i jemnou motoriku. Mezi materiály, které můžeme využít patří:

- *hlína* – je nutné rozlišit hlínu od jílu, obě hmoty se od sebe liší svým složením. Hlína je složena z částic různých nerostů, často je zbarvena do žluté až červenohnědé barvy. Lze využít i sochařskou hlínu, kterou je však nutné vypálit ve speciální peci při vysokých teplotách;
- *plastelína* – je nejznámější a nejpoužívanější, ale také nejméně vhodnou modelovací hmotou, protože je připravována ze zemního vosku a různých pojidel. Její výhodou je však plihnutí, přilnavost k prstům a podložce. Vhodnou alternativou může být doma vyrobená plastelína;
- *modurit* – je to termoplastickou hmotou, která se těžce pojí a je nutné ji vytvrdit vařením nebo pečením při teplotách 100 až 150 °C;

- *terakota* – je to hmota, která je podobná hlíně, ale na rozdíl od ní ji nemusíme teplem vytvrzovat.

K dalším modelovacím hmotám, které lze využít patří i různá *těsta*, nejčastěji se využívá slané těsto nebo vizovické těsto. V období Vánoc pak lze využít i perníkového těsta. Kromě těsta lze využít i tzv. licí hmoty, kam patří např. *sádra*, *dentakryl* nebo *vosk*.

Práce s modelovací hmotou učí žáky poznávat tvárnost a soudržnost různých druhů modelovacích hmot. Při modelování lze využít i jiných nástrojů, než jsou naše ruce. Mezi tyto nástroje můžeme zařadit nože, špachtle, válečky, silonové nitě nebo modelovací očko a jiné další nástroje, kterými lze dotvářet výrobky z modelovacích hmot. (Honzíková, 2015).

3.5.5 Práce s textilem

Podle Honzíkové (2015) je jednou z nejoblíbenějších činností právě práce s textilem. Podle původu textilního vlákna můžeme textilní materiály dělit na:

- *přírodní* – do této kategorie patří vlákna, která mají přírodní původ (např. bavlna, len, konopí nebo juta), živočišný původ (např. ovčí vlna, kašmírová vlna, pravé hedvábí nebo koňské žíně) a vlákna anorganická, sem patří azbest, jehož vlákno je velmi křehké s odolává ohni;
- *chemické* – tyto textilie se vyrábí z přírodních nebo syntetických polymerů, mezi přírodní polymery můžeme zařadit např. vlákna z mořských řas, celulózová vlákna nebo vlákna rostlinných bílkovin. Do kategorie syntetických vláken řadíme vlákna, která se začala vyrábět počátkem 30. let a původně měla postupně nahradit přírodní vlákna. Spadají sem polyamidová vlákna (ozn. PAD), polyesterová vlákna (ozn. PES) nebo polyvinylchloridová vlákna (ozn. PVC);
- *hutnické* – tuto skupinu vláken lze dělit na vlákna kovů, kam řadíme např. brokát nebo lurex, druhou podskupinu pak tvoří vlákna nekovová, do které můžeme zařadit skleněná vlákna, lávová vlákna a strusková vlákna.

V pracovních činnostech lze pak ze známých technik využít techniky šití, vyšívání, háčkování, pletení, drhání, tkaní nebo paličkování. K méně známým technikám pak patří frivolitky, což je technika, kdy se pomocí provlékání dvou člunků vytváří různé obrázky. Další technikou je kumihimo, které spočívá ve splétání tkanic na kulaté destičce.

3.5.6 Práce s papírem

Papír je soudržnou vrstvou rostlinných vláken, která jsou zplstnatělá, odvodněná a usušená. Z hlediska použití papíru ve školních podmínkách jej můžeme rozdělit na:

- *tiskový papír* – tato skupina papírů je velmi obsáhlá a patří sem papíry, které mají různé složení a vlastnosti. K nejpoužívanějším řadíme novinový papír, barevný tiskový papír, biblový papír, hlubotiskový papír, křídový papír nebo ofsetový papír;
- *balicí papír a papír pro obalové techniky* – tyto papíry slouží k ochraně zboží nebo předmětů před ušpiněním, velkou vlhkostí nebo poškozením. Můžeme je dělit podle složení, povrchu a barvy. Patří sem zejména albino, balíkový papír, hedvábný balicí papír, pergamenová náhrada, pergamenový papír nebo upravovací papír;
- *psací a kreslicí papír* – tato skupina je též velmi obsáhlá a spadají sem papíry určené pro psaní, rýsování nebo kreslení. Nejčastěji jsou využívány právě tyto: bezdřevý psací papír, který známe spíše pod pojmem kancelářský papír, konceptový papír, náčrtkový papír, sešitový papír nebo strojový papír;
- *technický papír* – do této skupiny řadíme papír kabelový, antikorozi, asfaltový, nitrační nebo sublimátový;
- *papír k rozmanitému použití* – v této kategorii najdeme smirkový papír, toaletní papír, papír na umělé květiny nebo třeba filtrační papír.

Ve školním prostředí jsou z těchto skupin nejvíce a nejčastěji využívané papíry tiskové, psací a kreslicí a také papíry balicí.

Kartón tvoří jakýsi přechod mezi papírem a lepenkou. V porovnání s papírem je tužší a může být jednovrstvý nebo i vícevrstvý. Ve školním prostředí jsou nejčastěji využívány kartóny, na které můžeme dobře psát, kreslit a také rýsovat.

Papír o vyšší plošné hmotnosti nazýváme **lepenka**. Je tvořena několika vrstvami, které mají obvykle různé složení vláken.

Při práci s papírem využíváme nůžky, tužku, pravítko, nůž na papír, jehlu, lepidlo, lepicí pásky, štětec na lepidlo nebo sešíváčku. Před zahájením práce je dobré, aby učitel žáky seznámil s daným pracovním nástrojem. (Honzíková, 2015)

3.5.7 Konstrukční činnosti

Do tematického okruhu s názvem Konstrukční činnosti ve vzdělávací oblasti Člověk a svět práce patří učivo týkající se stavebnic a sestavování modelů a také práce s návodem, předlohou a jednoduchým náčrtem.

Stavebnice jsou výraznou skupinou hraček, které rozvíjí technické zájmy dětí. Tento „konstrukční materiál“ umožňuje dítěti sestavovat, rozebírat, konstruovat a upravovat modely a dále také rozvíjí jeho tvořivost a senzomotorické dovednosti. Jednoduché druhy stavebnic jsou vyráběny ze dřeva, ty moderní jsou pak vyráběny z plastu. V současné době existuje mnoho druhů stavebnic. Mezi oblíbené patří např. Merkur, LEGO, molitanové stavebnice nebo různé mozaiky.

Kartónové nosníky jsou výborné pro tematickou hru dětí, kdy si děti mohou hrát na konstruktéry a stavitele a konstruovat různé mosty, sloupy nebo části jednotlivých místností, případně dopravní prostředky apod.

Spojování *špejlí* pomocí *drátků* patří mezi oblíbené montážní činnosti dětí. Při konstrukcích využívají i *dřevěných odřezků*, které spojují pomocí lepidla. (Honzíková, 2015).

4 Charakteristika žáka mladšího školního věku

Období mladšího školního věku obvykle začíná vstupem dítěte do školy. Zpravidla vymezujeme toto období časovým intervalem od 6-7 let do 10-11 let. Pro dítě je vstup do školy významným mezníkem v jeho životě. Dítě se musí vyrovnat se změnami nejen v sociálních vztazích, ale zejména se změnami ve způsobu života. K těmto změnám můžeme přiřadit například to, že dítě musí odcházet pravidelně z domu do školy a také plnit své školní povinnosti. Dítě ve většině případů vstupuje do školy s dychtivou touhou po učení a získávání nových poznatků. K učení není třeba aby bylo dítě povzbuzováno, ale sám zkoumá vše nové a mnoho nových školních dovedností před ním stojí jako výzva. V průběhu školní docházky však u většiny dětí dochází k poklesu motivace k učení. (Langmeier, Krejčíková, 2006).

V tomto období nejsou psychosomatické vývojové změny příliš bouřlivé ani převratné, vývoj dítěte je plynulý. Dochází také k celkovému pokroku ve všech oblastech. Pokud se vývoj dítěte uskutečňuje v přiměřených a zdravých podmínkách, můžeme obecně říci, že se jedná o nejstabilnější období v dětském vývoji.

Nesmíme však zapomenout na individuální zvláštnosti žáků, protože na jejich základě mohou vznikat značné rozdíly ve vývoji jednotlivých žáků. (Petrová in Šimíčková Čížková, 2010).

4.1 Tělesný vývoj a rozvoj motoriky

Růst těla, stejně jako váhové přírůstky jsou po vstupu do školy zrychlené. Zpomalovat se začínají kolem osmého roku dítěte. Současně se posiluje i odolnost organismu, objem srdce a hmotnost mozku se zvyšují, vedení nervového vzruchu se zrychluje. V neposlední řadě se zdokonaluje i pohyblivost kloubů a činnost svalů. Biologický věk ne vždy koresponduje s tím kalendářním, a proto se individuální růstové i hmotnostní křivky od sebe velmi často liší.

V tomto období dochází také k postupnému zklidňování *motorického vývoje*. V porovnání s předškolními dětmi vykonávají děti mladšího školního věku pohyby, které mají více účelnosti, rychlosti, přesnosti, úspornosti a také více koordinovanosti. Celkově tak dochází ke zlepšení v oblasti hrubé i jemné motoriky. Dítě má i nadále radost z pohybu a zejména při psychickém napětí je pohyb vhodným způsobem uvolnění, a proto by se měl pohyb stát

neodmyslitelnou součástí každodenního života dítěte školního věku. (Petrová in Šimíčková Čížková, 2010).

4.2 Vývoj poznávacích procesů

Dítěti v tomto období pasivní přijímání informací nevyhovuje a chce se všeho samo účastnit. *Vnímání* přestává být náhodné a stává se cílevědomým pochodem, který rozšiřuje školákův svět v prostoru i v čase. U dítěte také roste schopnost analýzy a diferenciacie, která umožňuje kvalitnější poznávání. Vnímání dítěte na konci období mladšího školního věku je téměř stejné jako u dospělého člověka. Rozdíl je pouze ve zkušenostech na jejichž základě dochází k třídění informací a vyvozování souvislostí.

Představivost dosahuje v tomto období svého vrcholu. Dítě umí oddělit to, co je skutečné i to, co je součástí jeho fantazie. Fantazie je v tomto období značně potlačena realitou. Vlivem školního prostředí se rozvíjí úmyslná, záměrná představivost, na jejímž základě vzniká schopnost operovat s představami. Tato schopnost pak předchází schopnosti operovat s pojmy.

Neúmyslná, mechanická *paměť* převládá při vstupu dítěte do školy. V tomto období se však paměť rychle zdokonaluje a stále častěji dochází k uplatňování záměrného zapamatování.

Pozornost dítěte v tomto období rozhoduje o kvalitě dalších poznávacích procesů a s tím souvisí i úspěšnost či neúspěšnost v učení. Při vstupu dítěte do školy je pozornost krátkodobá a spontánně zaměřená. Dítě v tomto období není schopné odolávat rušivým vlivům, a proto je pro něj vůlí ovládaná pozornost velice vyčerpávající. Čím nižší ročník dítě navštěvuje, tím krátkodobější úkoly by mělo plnit. Buzení pozornosti ze strany učitele by mělo být častější, stejně jako motivace k dalším činnostem.

Osobnost učitele a školní činnost jsou dva činitelé, kteří podstatně ovlivňují *myšlení*. U dítěte dochází k postupnému osvojování schopnosti logických operací. Logické usuzování dítěte se opírá o konkrétní věci a jevy, které si může názorně představit, a proto jsou na počátku školního věku pro učitele velkým přínosem názorné pomůcky. Kromě jiných faktorů jsou výkony dětí závislé i na motivaci a přiměřenosti úkolu. Obecně můžeme říct, že žáci mladšího školního věku jsou schopni pracovat převážně v názorně předmětové rovině a zobecnění předmětů probíhá na základě jejich nápadných znaků. Vlivem řízeného vyučování se myšlenková činnost postupně odděluje od vnímání a tím se stává téměř samostatným procesem.

Řeč dítěte je obohacována společně s vývojem myšlení. Do primární školy dítě vstupuje s praktickou znalostí svého mateřského jazyka. Objevují se však velké rozdíly mezi dětmi ve slovní zásobě, skladbě řeči a také ve výslovnosti jednotlivých hlásek a slov. Osvojování psané a čtené řeči je pro dítě zpočátku velmi náročné. Vlivem školního prostředí a dovednosti čtení se řeč dítěte velmi výrazně rozvíjí. Roste nejen slovní zásoba, ale také délka a složitost vět i souvětí, zkvalitňuje se větná stavba včetně užití gramatických pravidel. U některých dětí je také velmi patrný pokrok v oblasti artikulace. (Petrová in Šimíčková Čížková, 2010).

4.3 Emocionální vývoj a sociální vývoj

Pro toto období je typický ústup lability a impulzivity, stejně jako nárůst seberegulace a také slábnutí egocentrismu. Roste také schopnost porozumění emocím a začíná se objevovat chápání ambivalentních citů. V tomto vývojovém období je také typická citová ovlivnitelnost a začínají se u dítěte rozvíjet i vyšší city.

Novou roli školáka, kterou dítě s nástupem do školy přijímá, má pevná pravidla. Proto jsou hodnotová orientace a sociální kontrola zpočátku značně labilní a závislé na dané situaci a autoritě. Způsob interakce mezi členy rodiny a výchovné postupy silně ovlivňují morální vývoj dítěte. Autorita učitele nemá v tomto ohledu význam jako rodičovská autorita, protože dítě je silně citově vázáno na svou rodinu.

Kladné sebehodnocení je podstatné pro sebepojetí. Velmi důležitá je přirozená akceptace dítěte v rodině. Rodiče bývají zpravidla pro své děti velmi silným identifikačním vzorem. Také vzájemná interakce mezi rodiči je pro dítě modelem vztahu muže a ženy. Další významnou roli hraje i to, do jaké míry je dítě úspěšné při začleňování do kolektivu svých vrstevníků.

Dítě přijímá novou sociální roli, která mu přináší nové společenské postavení. Dítě tak rozšiřuje nejen své sociální zkušenosti, ale odpoutává se i od rodiny, avšak rodinné vztahy dítěte zůstávají jako základ jeho citové jistoty. Na počátku školní docházky se dítě nejvíce zajímá o sebe a svůj vlastní úspěch a až později začíná brát ohled na kolektiv třídy. Vztah žáka k učiteli je zpočátku nekritický. Žák chová k učiteli úctu, obdiv, náklonnost, ale také i strach, později se vztah k učiteli může změnit na základě konkrétních zkušeností s učitelem. (Petrová in Šimíčková Čížková, 2010).

4.4 Hra dítěte mladšího školního věku

I když se učení a práce stávají hlavní činností dítěte v tomto období, nesmíme zapomenout na *hru*, která je stále důležitá pro zdravý vývoj osobnosti dítěte a slouží i jako relaxační prvek při vysokém psychickém napětí, které je spojené se školní prací.

V tomto období jsou u dítěte oblíbené zejména hry konstruktivní, pohybové, soutěživé a společenské. Dítě se více zajímá o hry, které mají stále složitější pravidla. Rozdíl mezi hrou chlapců a dívek spočívá v tom, že hra chlapců je obecně více originálnější a tvořivější než hra děvčat. Chlapci dávají přednost otevřenému prostoru a jsou při hře hlučnější a často i agresivnější. Hra dívek je více stereotypní a preferují uzavřené prostory.

Hru můžeme využít i ve školním prostředí, hlavně u mladších dětí, ale ocení i děti, které jsou již starší. Při hře ve školním prostředí nedochází pouze k odreagování, ale můžeme využít i její diagnostické a terapeutické funkce.

Zájmy dítěte mají v tomto období přechodný charakter. Zájmová činnost dítěte je velmi důležitou oblastí, protože úspěšná seberealizace dítě nejen rozvíjí a obohacuje jeho osobnost, ale může se stát i vhodnou metodou kompenzace výkonových nebo sociálních neúspěchů ve škole. (Petrová in Šimíčková Čížková, 2010).

5 Tradiční techniky práce s materiálem

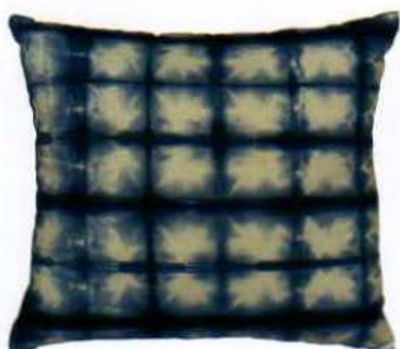
Většina autorů se v rozdělení tradičních a netradičních postupů práce velmi liší. To, co někteří považují za tradiční, tak jiní zase daný postup práce řadí do kategorie netradičních. Jediné, v čem se ve většině případů autoři shodují jsou výtvarné techniky, kde mezi tradiční techniky můžeme zařadit kresbu, malbu, grafiku a prostorovou tvorbu na ty se však v diplomové práci nezaměřujeme.

Do této kapitoly jsme vybrali pouze některé ze způsobů práce s materiálem, které považujeme za tradiční z hlediska nejčastějšího využívání v primární škole.

5.1 Batika

Batika je způsob zdobení látky, který využívali lidé již v dávné minulosti. K batikování používáme práškové barvy na textil, které rozmícháme ve vodě. Textil, který chceme obarvit pak vložíme do vody a povaříme jej. Pokud chceme na textilu nějaké ornamenty či jiné vzory, je možné si textil různě ovázat provázkem, který musí být pevně utažený a pak už jen čekat, jaké vzory se nám podařilo na látce vytvořit. V současné době můžeme k batikování využívat i speciální barvy, které se dají použít i za studena.

Alternativou ke klasickému batikování je tzv. *sypaná batika*, kdy způsob barvení látky spočívá v nanesení barvy v prášku na textil. Textil však musí být navlhčený. Díky vlhkosti se pak barva rozpouští a látku obarvuje. (Vaculíková, 2016).

Obr. č. 1 – batika (Brýdová, 2008, s. 86)

5.2 Drhání

Základem této textilní techniky jsou druhy uzlů, které pokud se je naučíme řádně vázat, tak nám umožní zhotovit si výrobek, který může sloužit nejen jako dekorace, ale i jako drobný dárek. (Kociánová, Nováková, Šťástková, 1998).

Obr. č. 2 – drhání

5.3 Magic art

Název této techniky můžeme přeložit jako „kouzelné malování“. Kouzlo této techniky spočívá v tom, že žák si bílou voskovkou nejprve nakreslí na papír nějaký obrázek a následně jej přemaluje vodovými barvami. Nakreslený obrázek nám pak díky mastnotě voskovky krásně vynikne. Při práci s malými dětmi můžeme využít i barevnou voskovku, aby děti lépe viděly, co nakreslily. (Sýkorová, 2009).

Obr. č. 3 – magic art (autorka diplomové práce)

5.4 Mozaika

Výrazovými prostředky mozaiky jsou barva, lineární řád a způsob skladby drobných částí. Vytvořena může být z přírodních kamenů, glazovaných keramických nebo rezných kameninových materiálů, sklářských či synteticky vyrobených smaltů. Plošnost je podporována opakováním barev. Při práci s dětmi můžeme využít i „mozaikové kostičky“ vyrobené ze sádry a obarvené barvivem. (Zdeněk, Sedláček, 1987).

Obr. č. 4 – mozaika

5.5 Odkrývací technika

Tato technika patří k velmi známým a používaným. Žák přetře papír voskovkou nebo kouskem svíčky, následně celou čtvrtku přetře černou tuší nebo tmavou temperou. Jakmile tuš nebo tempera zaschne, tak pomocí ostrého nástroje postupně vyrývá obrázek, který si zvolí. (Křížová, 2014).

Obr. č. 5 – odkrývací technika (Roeselová, 1996, s. 102)

5.6 Savování

Techniku savování můžeme chápat jako opak batiky. Tato technika představuje jednu z možností, jak zesvětlit nebo odbarvit látku. Při práci můžeme použít rozprašovač s roztokem sava a pomocí rozprašovače stříkáme tento roztok přes šablonu na námi zvolenou látku. Druhou možností je namáčení např. provázku do sava a následné přitisknutí na látku. Při práci je nutné použít ochranné rukavice a nejlepším místem pro práci se savem je dobře odvětraná místnost nebo místo venku. (Brýdová, 2008).

Podle Brýdové (2008) je savování jedním z druhů batiky, a tudíž je můžeme zařadit k tradičním technikám práce s materiálem.

Obr. č. 6 – savová technika (Brýdová, 2008, s. 102)

5.7 Slané těsto

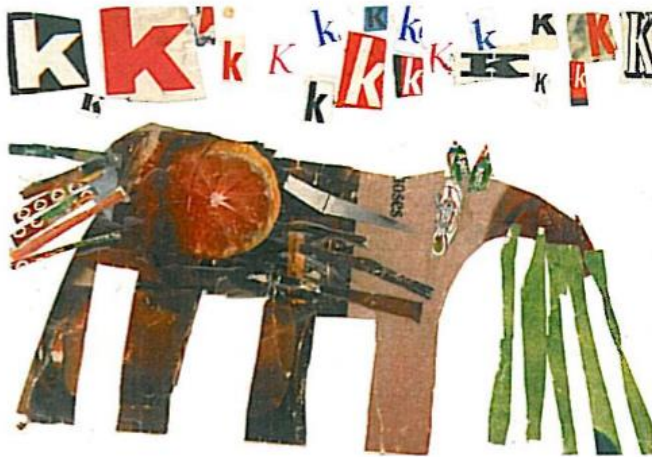
Tento materiál je jedním z nejdostupnějších a nejméně náročných. Slané těsto nabízí žákům různé možnosti při modelování a vytváření. Může být také doplněno o další materiál, kterým jsou korálky, drátky, koření a další podobný materiál. Po vysušení, které probíhá v troubě nebo volně na vzduchu, v závislosti na způsobu přípravy těsta, si mohou žáci těsto i barevně dozdobit vodovými nebo temperovými barvami. (Honzíková, 2015).

Obr. č. 7 – slané těsto (Podzemná, 2013)

5.8 Koláž

Koláž patří mezi nejnámější techniky a často je i přímo zařazena do tematických plánů jednotlivých vyučovacích předmětů ve školách. Při této technice vytváříme obraz pomocí lepení různých druhů materiálů na plochu. Volba materiálu záleží na fantazii výtvarníka. Mohou to být např. noviny, kousky látek, různé plastové komponenty, drátky nebo provázek apod. Do koláže můžeme následně dokreslovat nebo domalovávat. (Roeselová, 1996)

Obr. č. 8 – papírová koláž (Roeselová, 1996, s. 207)

5.9 Roláž

Roláž je velmi podobná koláži, můžeme říct, že je její součástí, ale používáme jiný postup. Obrázek nebo geometrický tvar žák rozstříhá na úzké proužky, které poté nalepí na čtvrtku papíru tak, aby mezi jednotlivými proužky byly mezery. Při práci může využít tzv. rozsouvání, kdy jsou proužky nebo části obrázku či fotografie dál od sebe a vyvolávají dojem, že jsou v pohybu nebo deformované. Případně lze použít i tzv. vyklápění, kdy dítě vyklápí jednu nebo více vystřížených částí podél hrany geometrického útvaru do bílé plochy. (Roeselová, 1996).

Obr. č. 9 – roláž (Roeselová, 1996, s. 210)

6 Netradiční techniky práce s materiálem

Za netradiční výtvarnou techniku můžeme považovat takovou výtvarnou činnost, při které používáme jiný postup nebo materiál než ten klasický. V současné době není na našem trhu publikace, která by se zabývala pouze netradičními postupy práce, i když jich existuje nepřeberné množství. Velké množství materiálů a pomůcek umožňuje učitelům realizovat mnoho zajímavých činností. Samozřejmě záleží i na zkušenostech, fantazii, tvořivosti a nápadech učitele, jak danou činnost zorganizuje. Do této kapitoly jsou zařazujeme techniky, u kterých se domníváme, že je reálné je využít při práci s dětmi v pracovních činnostech i ve výtvarné výchově.

U většiny technik jsou uvedeny zdroje, ze kterých je čerpáno. Techniky, které nemají uvedený zdroj pochází ze zkušenosti autorky práce.

6.1 Bubble art

Bubble art neboli malování pomocí bublin je netradiční a pro děti velmi zábavná technika pro jejich výtvarný projev. Technika spočívá v tom, že si pomocí brčka a jaru vytvoříme v nádobě s vodou bubliny, které pak foukáme na plochu. Vodu v nádobě můžeme i různě obarvit. Pomocí bublin nám pak vznikají různé obrazce, které po zaschnutí můžeme libovolně dotvářet např. fixem.

Obr. č. 10 – bubble art (*Popped Bubble Art, 2015*)

6.2 Decoupage

Decoupage mnoho lidí zná pod pojmem ubrousková technika. Tato technika spočívá v tom, že z ubrousků vystříháme námi zvolený motiv a pomocí speciálního lepidla na ubrouskovou techniku přeneseme obrázek na předmět, který chceme ozdobit. K lepení obrázku můžeme využít i lepidlo Herkules, které také velmi dobře drží. Ozdobit si můžeme téměř jakýkoliv předmět z různého materiálu, např. ze dřeva, papíru, polystyrenu a dalších. (Vaculíková, 2016).

Obr. č. 11 – decoupage (*Ubrousková technika decoupage pro začátečníky, 2013*)

6.3 Dekalk

Dekalk neboli otisk je velmi známá technika, při které dochází k přenášení námi zvoleného reliéfu na plochu. Ve školním prostředí se nejčastěji používá otisk některé části těla, např. ruky nebo chodidla nebo otisky přírodních materiálů, jako jsou listy apod. Otiskovat můžeme ale i různé kousky látek, provázků nebo houbičky na nádobí a další. Podobně jako u bubble artu můžeme po zaschnutí libovolně do otisků dokreslovat. (Bečvářová I., 2015).

Obr. č. 12 – dekal (*Roeselová, 1996, s. 206*)

6.4 Enkaustika

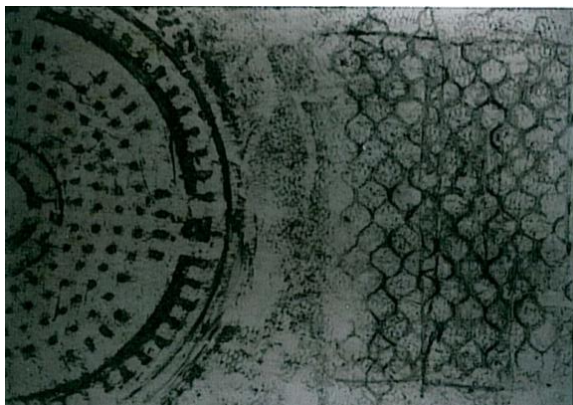
Tato technika je založena na práci s horkým nebo studeným voskem. Pomocí speciální enkaustické žehličky se přenáší vosk na křídový papír a tím můžeme malovat různé obrazy. Při práci s dětmi je možné zvolit bezpečnější metodu, která spočívá v položení kousku voskovky na křídový papír, který poté přezehlíme. (Chýle, 2009).

Obr. č. 13 – enkaustika (Navrátilová, 2013)

6.5 Frotáž

Frotáž je výtvarnou technikou, při které pomocí protiskování struktury přes papír vhodným kreslicím materiálem získáváme plochu, která je zajímavá svou strukturou. Mezi nejvhodnější kreslicí materiál patří měkká tužka, pastelky, voskovky, ale také uhlí nebo rudka. (Bečvářová, 2015).

Obr. č. 14 – frotáž (Roeselová, 1996, s.107)

6.6 Land art

Land art můžeme volně přeložit jako umění země. Jedná se o techniku, kde se do popředí dostává prožitek výtvarníka a výsledek se dostává spíše do pozadí. Tato technika je vhodná na školy v přírodě nebo při pobytu např. v lese nebo kdekoliv jinde v přírodě. Jako materiál nám poslouží např. písek, hlína, kameny, listí, větve ze stromů nebo sláma. Můžeme využít i výrobků z přírodních materiálů jako jsou lana nebo plátna. (Bečvářová, 2015).

Obr. č. 15 – land art (Roeselová, 1996, s. 229)

6.7 Quilling

Technika quillingu je založena především na práci s papírem. Pomocí speciálního pera tvoříme z proužků papíru spirály, které následně formujeme do tvarů podle potřeby, např. kolečko, slzička apod. Takto vzniklé tvary pak můžeme za pomoci lepidla připevnit na plochu a vytvářet z nich různé obrazce. Místo quillingového pera můžeme s dětmi využít i obyčejnou tužku nebo špejle.

Obr. č. 16 - quilling

7 Lidové zvyky a tradice v průběhu roku

Lidové zvyky a tradice provází člověka již od pradávna a většinou byly velmi silným stmelovacím prostředkem. Většina zvyků a tradic byla úzce spojena s vírou, mýty a také přírodou. Vývoj společnosti má však za následek to, že mnohé z těchto tradic a zvyků byly potlačeny. Vybrané zvyklosti sice provádíme, ale jejich praktikování je povrchní a většinou o nich víme jen málo. Většina tradic a zvyklostí má své pevné časové trvání v koloběhu přírody, a proto se v minulosti prostý lid řídil právě podle přírody a s ní spojenými rituály a tradicemi. Pokud chceme, aby náš národ žil, je nutné vzbuzovat v našich dětech povědomé nejen o národu, ale také zajistit předávání tradic z generace na generaci. (Šottnerová, 2008).

V této kapitole se budeme zabývat lidovými zvyky a tradicemi v průběhu kalendářního roku, jejich původem, popisem a významem v minulosti a současnosti. Kapitola je rozdělena podle jednotlivých ročních období.

7.1 Jaro

Jaro je ročním obdobím, které symbolizuje znovuzrození všeho živého po dlouhém a mnohdy pro přírodu náročném období, po zimě. Začátek jara je doprovázen zpěvem ptáků, kteří se vracejí z dalekých teplých krajín. Příroda začíná hýřit všemi barvami a vzduch je provoněn právě rozkvétajícími stromy a bylinami. K jarním měsícům patří březen, duben a květen. 21. března také nastává jarní rovnodennost, kdy den trvá stejně jako noc dvanáct hodin.

7.1.1 Masopust

Masopustní období tvoří předěl mezi zimním a jarním obdobím. Délka tohoto období se určuje podle Velikonoc a časové období je vždy jinak dlouhé. Období masopustu začíná svátkem Tří králů a končí v úterý před tzv. Popeleční středou. Název je složeninou dvou slov – maso a půst, toto období by mělo být obdobím střídmosti v zábavě i stravování. Původ této tradice spadá až do dob pohanských a toto období souviselo s oslavou končící zimy. Od pradávna je masopust provázen tancem, zpěvem, jídlem a pitím, ale také spoustou taškařic a velkou bujarostí.

Tučný čtvrtek přezdívaný tučňák je poslední čtvrtkem před masopustní nedělí a jeho charakteristickým znakem je hodování. Pověra říká: „*Ten, kdo v tento den hodně jí a pije, tomu*

v příštím roce nebude chybět síla a zdraví.“ V tento den se konaly zabíjačky, pekla se husa, připravovala se zvěřina a vše se ve velkém množství zapíjelo pivem.

Taneční neděle byla zasvěcena tanci v různých podobách. Konaly se plesy, tancovačky a speciální krajové zábavy jako byl např. babský bál. Protože práce na poli a na zahradě ještě nezačaly, bylo dostatek času a některé tancovačky začínaly již v sobotu a končily v pondělí.

Masopustní pondělí bylo dnem konání tzv. mužovského bálu, kam mohli pouze ženatí muži a vdané paní.

Průvod masek a maškar dominoval *masopustnímu úterý*. Ráno před začátkem obchůzek bývalo na některých územích zvykem, že celý masopustní průvod se vydal k domu starosty a oficiálně tak žádal o povolení celé této akce a o vydání práva, tzv. ostatků. Dovádění masek bylo často doprovázeno spoustou krajových zvyků nebo žakovskými divadelními hrami. Masopustní průvod obcházel stavení za stavením s tancem a zpěvem. S sebou si nesli šavle, které sloužily k navlékání darované slaniny nebo klobás, měli s sebou také košíky na jinou koledu. Večer při muzice se pak ze všech vykoledovaných věcí udělala hostina. Masopustní úterý končilo stejně jako třídní hýření přesně o půlnoci, kdy muzikanti dohráli a symbolicky se pochovala basa. Nástroj byl zahalen do smutečního šatu, což symbolizovalo, že následujících čtyřicet dní by měl každý držet půst a rozjímat.

Popeleční středa je dnem, kdy kněz dělal během bohoslužby svčným popelem na čele kříž a pronášel tato slova: „*Pomni, člověče, že prach jsi a v prach se navrátíš.*“ Svčný popel pocházel z ratolestí kvetoucí jívy, známých jako kočičky., které byly na květnou neděli posvěceny. Popeleční středou také začíná období předvelikonočního půstu.

K masopustnímu období patřily také zabíjačky, které bývaly důležitou hospodářskou ale i obřadní záležitostí. Většinou se konaly v období mezi Vánocemi a Masopustem v době velmi mrazivého počasí, aby všechny zabíjačkové pochoutky a speciality déle vydržely. V současné době se s touto tradicí setkáváme velmi zřídka, ale i přesto se na některých vesnicích najdou domácnosti, které chovají vepře a následně udělají tradiční zabíjačku.

Jedním ze zvyků, který se drží dodnes na některých místech našeho území je tzv. *vodění medvěda*. Maska medvěda byla součástí magických obřadů a její podoba byla dvojího typu. Buď byla maska tvořena chlupy nahoru obráceným kožichem nebo pytlovinou, která byla pošita slámou. Medvědí hlava se špičatou čepicí pak tvořila společně se slaměným ocasem

a zvoncem další část masky. Medvěda vodil medvěďář na řetězu a pokud medvěd zabručel nebo byl neposlušný, potrestal ho medvěďář býkovcem.

Během masopustních veselí se radovali všichni, a protože energie mládeže nebyla využita, protože práce na poli v tomto období ještě nezačaly, měla mládež za úkol organizovat veškerou masopustní zábavu. Byl zvoleni členové tzv. výboru, který přebíral zodpovědnost za průběh oslav, za dobrou muziku a v neposlední řadě také za dostatek jídla a pití. Jejich funkce byla symbolizována tzv. ostatkovým právem (proto dnes říkáme *ostatky*), které mělo podobu opentlované šavle, která byla zabodnuta v hospodě do dřevěného sloupu při zahájení večerní tancovačky.

Ostatkový obyčej se nejdéle drží na Hané, i když v současnosti ne v takové podobě jako to bylo za dob našich předků. (Šottnerová, 2008).

7.1.2 Velikonoce

Velikonoce můžeme považovat za tradiční oslavu příchodu jara. V minulosti byly Velikonoce významnějším svátkem než Vánoce, v některých zemích Evropy tato tradice zůstala, podobně jako na našem území, např. v oblasti Moravského Slovácka. Velikonoce slavíme první neděli po jarním úplňku, tedy nemůžeme přesně stanovit datum, pouze období, které spadá do časového úseku mezi 22. březnem a 25. dubnem.

Pro křesťanskou církev jsou Velikonoce nejvýznamnějšími svátky a jsou spojeny s památkou umučení a vzkříšení Ježíše Krista. Ještě před vznikem křesťanství tento svátek souvisel se svátkem nomádských pastýřů a byl spojený s obětováním mladých zvířat, především beránka, který je dnes jedním ze symbolů Velikonoc. Tento svátek pravděpodobně navazoval na sedmidenní židovský Pesach, který byl pro Židy připomínkou jejich vysvobození z egyptského zajetí.

Podobně jako masopust, tak i Velikonoce mají svoje časové zařazení a průběh svátků. Na Popeleční středu začíná velký půst, který trvá až do Božího hodu velikonočního, tj. do Velikonoční neděle. Od Popeleční středy se tedy odpočítávalo šest postních týdnů do Velikonoc, každá neděle v tomto období měla svůj název.

První postní neděle se nazývala „Černá“, tento název vznikl pravděpodobně proto, že v období půstu se ženy oblékaly do tmavých šatů a na hlavu si vázaly černé šátky. První neděle se také říkalo „Pytlová“ nebo „Pučálka“ a to podle pokrmu, který se tento den vařil z namočeného nebo usmaženého hrachu. V některých oblastech středních Čech se této neděli

přezdívalo „Liščí“ a to proto, že bylo zvykem, že hospodyně v noci tajně napekla z kynutého těsta preclíky sypané solí a mákem, které sloužily jako pamlsky pro děti. Tyto preclíky se navlékaly na vrbové proutky a ty se svazovaly červenou mašlí a zavěsily se venku na stromy s tím, že je liška nadělila dětem.

Druhá postní neděle se nazývala podle tradičního staroslovanského pokrmu pražmy, tedy „Pražná“. Někdy bývala označována jako „Sazometná“, protože se tento den uklízelo a vymetaly se komíny.

Třetí postní neděle se nazývala „Kýchavá“, protože stará pověra říká, že kolikrát si člověk tento den kýchne, tak tolik let bude ještě živ. Na území východních Čech se věřilo, že ten, kdo si v tento ten třikrát kýchne, ten bude celý rok zdravý.

Čtvrtá neděle postní přinášela možnost mírně porušit jinak velmi přísný půst. Mládeži bylo dovoleno se sejít a poveselit se.

Předposlední, tedy *pátá neděle postní* přezdívaná „Smrtná“ nebo také „Smrtelná“ souvisela se zvykem „vynášení Smrti“ nebo také podle krajových rozdílností Moreny, Mařeny nebo Mořeny. Morena byla postava vyrobená ze slámy a hadrů, měla pomalovaný obličej a na krku jí visely korále z vyfouknutých vajec. Tato postava bývá připevněná na dřevěné tyči a za zpěvu mládeže je vynášena ze vsi a následně vhozena do vody nebo je spálena. Tento zvyk je symbolem vyhánění zimy a jeho provedení, stejně jako podoba figury se liší v závislosti na daném kraji. Ve Slezsku je Mařena vyráběna z došků, na hlavě má bílý šátek, dva lněné copy a věnec s pentlemi. Oblečena je do mužské košile a má tři až čtyři sukně, které jsou opásány červenou nebo zelenou zástěrou. Na území Západní Moravy chodí dívky s tzv. „Smrtolkou“, což je smrček, na kterém jsou pověšeny vejdukky (vyfouklá vejce) nebo šneci a věnečky ze sečky a hadérek a na vršku je panenka. Na Hané představuje „Smrt“ dutá dýně, která má vykrojené oči a hoří v ní svíčka. Před večerem je pak vynesena na plachtě a vhozena do vody.

Poslední, tedy *šestou nedělí postní* je „Květná“ neděle. Tento den je připomínkou vjezdu Ježíše do Jeruzaléma. Na tomto území rostou palmy, které je zvykem světit, na našem území světime větvičky jívy, známé jako kočičky. Zázračná moc byla přisuzována právě vysvěceným kočičkám, které měly pomáhat proti pohromám, nemocem nebo kouzlu. V minulosti se zastrkovaly za rámy obrazů se svatými, za domácí kříže, které měli lidé ve světnicích nebo na začátek pole, aby ochraňovaly úrodu. Další tradicí kromě svěcení kočiček je přinášení tzv. „létečka“, někdy také „líta“, což byl nazdobený živý stromek, který byl vysoký asi 70

centimetrů. V některých částech našeho území mělo „lito“ podobu větve jívy, která byla ozdobena vejdumpky, ptáčky z těsta nebo papírovými řetězy. „Lito“ symbolizovalo život a jaro.

Součástí Velikonočního období je také tzv. *Pašijový týden*, který je posledním týdnem před Velikonocemi. Začíná *Modrým pondělím* a *Žlutým úterým*, oba tyto dny se ve všech domácnostech a chalupách uklízelo. Se *Škaredou středou* se váže pověra, že v tento den se nesměl nikdo na nikoho mračit, aby se tak nemračil celý rok. Tyto dny nejsou v současné době ve většině rodin dodržovány, hospodyňky většinou uklízí během celého týdne.

Dalším dnem pašijového týdne je *Zelený čtvrtek*. Název tohoto dne je odvozen od zelené barvy Olivové hory, na které začalo utrpení Ježíše. V tento den je zvykem připravit pokrm ze zelené zeleniny a bylin, patří sem např. špenát, mladé kopřivy nebo šťovík. Křesťané mají tento den spojen i se zmlknutím zvonů, říkají, že zvony odletěly do Říma, často odebíraly zvonce i dobytku. Zvonění je až do Bílé soboty nahrazeno zvukem hrkaček, řehtaček nebo valch se kterými chlapi chodí po vsi vždy ráno, v poledne a večer, naposledy však na Velký pátek ve tři hodiny odpoledne. Poté chodí dům od domu a vybírají vejce a peníze, o které se podělí. Dnes je součástí jejich koledy především nějaká sladkost nebo peníze. Kdo nechtěl mít nouzi, měl v tento den zacinkat v kapse penězi, aby se ho pak držely celý rok. V tento den vstávaly hospodyně brzy, aby před východem slunce zametly dům a smetí pak odnesly za vesnici, aby se v jejich domě nedržely blechy. Lidé také věřili, že pokud před východem slunce posnídají chléb s medem, budou chráněni před uštknutím hadem, píchnutím od vos a sršňů, chléb také házeli do studny, aby se v ní po celý rok držela voda. V tento den bylo odpoledne zakázáno pracovat a po slunce západu měl hospodář pomocí věchýtku slámy vykropit dům a jeho blízké okolí, aby jej chránil před čarodějnicemi. V současné době alespoň část domácností má na oběd jídlo ze zelené zeleniny v podobě špenátu nebo špenátu z mladých kopřiv. V některých vesnicích či městech můžeme i dnes vidět chlapce chodící s hrkači.

Velký pátek je pro křesťany velkým dnem smutku, tento den se nekonaly bohoslužby, ale pouze se zpívalo a četly se různé texty. Pro křesťany je tento den ukřižováním Ježíše Krista, a tudíž je důležitým momentem odhalení a uctění kříže a strojení Božího hrobu. V průběhu let se součástí tohoto obřadu staly tzv. pašijové hry, které znázorňovaly poslední dny Ježíše a jeho zmrtnýchvstání. Velmi rozšířeným zvykem bylo předení tzv. pašijových nití, kterými se zašívaly oděvy a lidé věřili, že pokud na sobě mají oděv, který je zašitý právě touto nití upředem na Velký pátek, tak jsou chráněni proti uhranutí a zlými duchy. V tento den se mimo jiné nesmělo prát prádlo, protože by nebylo máčeno do vody, ale do Kristovy krve. Bylo také

zakázáno hýbat se zemí, protože se tak projevovala úcta k zemi. Lidé také věřili, že v tento den se otevírá země a vydává své poklady. Takové místo prý bylo poznat podle modravého světýlka nebo podle kvetoucího kapradí. Člověk, který chtěl získat poklad však s sebou musel mít magickou pomůcku, kterou bylo posvěcené vajíčko, kterým třikrát poklepal na zem nebo skálu a ta se měla otevřít. Říkalo se, že pokud se člověku nepodařilo vyjít do soumraku, musel v podzemí bloudit celý další rok.

Na *Bílou sobotu* bylo v mnoha krajích zvykem, že se před kostelem světil oheň, od kterého se následně zapálil Paškál, což byla velká velikonoční svíce a pomocí něj se oheň přenesl obřadně do kostela. Zvykem bylo, že se v domácnostech uhasila všechna ohniště a každá hospodyňka před kostelem vložila polínko do ohně a po posvěcení ohně knězem si pak domů odnesla žhnoucí oharek, ze kterého pak doma zažehla nový oheň. K obřadům Bílé soboty patří i Vzkříšení, kdy se z Božího hrobu s Nejsvětější svátostí a Kristovou sochou nebo obrazem vyzvedla monstrance, kterou pak sváteční průvod s černými korouhvemi nesl vesnicí. V tento den se také vracejí zvony z Říma a opět se rozeznívají.

Dnem zmrtvýchvstání Krista je *Velikonoční neděle* neboli také *Boží hod velikonoční* a v tento den také končí půst a vrcholí velikonoční svátky. V kostelech se provádělo a dodnes se provádí svěcení pokrmů jako je beránek, mazanec, chleba nebo víno. Takto posvěcené jídlo se jedno vestoje buď přímo v kostele nebo venku pod širým nebem. Kousek posvěceného jídla dostala každá návštěva, ale také zvířata, voda nebo sad. Dalším zvykem bylo, že hospodář během nedělního oběda rozdělil vajíčko na tolik dílů, kolik bylo členů rodiny a kdo by v tomto roce zabloudil, vzpomněl si na to, s kým vajíčko jedl a našel by tak cestu domů.

Velikonoční pondělí je dnem, ke kterému se neváže žádný důležitý liturgický úkon, ale na druhou stranu je tento den symbolem živé tradice, kterou je velikonoční pomlázka. Pomlázka je symbolem předávání síly a zdraví, a proto v tento den chlapci obcházejí domy s pomlázkou z vrbového proutí, která je zdobena stuhami a šlehají dívky a ženy, aby byly zdravé, veselé a pilné. (Šottnerová, 2008).

7.1.3 Svatý Filip a svatý Jakub

Světcí Filip a Jakub byli Ježíšovými učedníky, hlásali a šířili jeho učení, a nakonec byli kvůli tomu i pronásledováni. Filip zemřel stejně jako Ježíš na kříži, na kterém byl ukamenován. Jakub byl shozen Židy z hradeb Jeruzaléma, důvod jeho vraždy bylo odmítnutí prohlásit Ježíše za podvodníka.

Podle jejich jmen je pojmenován lidový zvyk Filipojakubská noc, který však nemá s jejich osobami nic společného. Kořeny tohoto zvyku sahají do středověku, kdy lidé věřili, že právě v tuto noc z 30. dubna na 1. května bývá zlo a nečisté síly nejmocnější. Symbolem byl ďábel, který prostřednictvím svých pomocníků, kterými byly čarodějnice a čarodějové, měl lidem škodit. Název tohoto zvyku má i jiné názvy, v Německu je tento svátek nazýván Walpurga noc. Walpurga nebyla čarodějnice, ale velmi známá ochránkyně před kouzly a čarodějnictvím. Pokud se podíváme do keltské mytologie, tak Keltové tento svátek nazývali Beltine a představoval pro ně oslavy blížícího se jara a očekávání dobré úrody. Keltové prováděli různé obřady a rituály, které měly očistit jejich zvířata a je chránit před nemocemi a strádáním.

Na našem území říkáme této tradici Pálení čarodějnic a nevíme, kdy přesně tento zvyk vznikl, ale důležitou roli zde podobně jako u Keltů, hrál oheň a víra lidí v jeho ochrannou moc. Čarodějnice byla symbolem zla a jejich pálení na hranici představovalo očistu přírody, lidí i zvířat. Figurína čarodějnice se umístila doprostřed hranice, která byla vytvořena ze sedmi druhů dřeva a následně byla obřadně zapálena mužem, který se ve vesnici jako poslední oženil. Někdy bylo zvykem, že se kolem hranice zapálilo ještě dalších sedm ohňů jako ochrana proti požárům.

V současné době se Pálení čarodějnic koná spíše jako zábava pro mládež a děti, kdy se staví velké fatry ze dřeva a nahoru se umístí figurína ze slámy, která je nastrojena do různých hadrů a symbolizuje čarodějnici. Také se pořádají průvody v kostýmech čarodějnic, které jsou završeny na louce nebo na volném prostranství a pro děti jsou zajištěny hry a soutěže. (Šottnerová, 2008).

7.1.4 Máje

Kořeny této tradice sahají velmi hluboko do minulosti a jejím předchůdcem byly zřejmě prastaré oslavy vítání příchodu jara. Jak už název vypovídá, hlavním symbolem je máj někdy také májka nebo májek, což byl nazdobený strom, který měl symbolizovat jaro a lásku.

Velmi prastarou tradicí, která je známá především z oblasti Jižních Čech a Slovácka je stavění máje. V minulosti se tato tradice dodržovala nejen na vesnicích, ale i ve městech. Máj, který byl nejčastěji zhotoven ze smrku, jedle nebo borovice, stál na návsi, před radnicí nebo před zámkem. Máj byl často tvořen ze dvou částí, spodní část většinou tvořil smrk nebo jedle, protože bylo nutné, aby tato část byla silná a pevná, ale také rovná a vysoká, horní část pak byla tvořena nejčastěji břízou nebo borovicí, která byla se spodní částí napevno spojena. Kmen byl nejčastěji zbaven kůry a horní část se zdobila různě barevnými stuhami, krepovými proužky

nebo různými šátky a střípaci. Pod zeleným vrškem byl často připevněn i věnec z chvojí, který byl také ozdoben. Zdobení bylo záležitostí žen a stavění máje pak byla práce pro muže, kteří museli máj dobře zajistit a podepřít, aby byl bezpečný. Máj se staví každoročně 30. dubna. Muži se pak střídali v hlídání máje, aby jej nikdo nepodřezal nebo neukradl, pokud by se tak stalo, byl by to výsměch pro mužskou část vesnice nebo města.

V současnosti je stavba máje většinou záležitostí na vesnicích a bývá často spojena právě s Pálením čarodějnic. Další tradicí, která však nepochází z prostředí venkovského jsou tzv. majálesy, které jsou ve většině případů pořádané studenty a jsou doprovázeny hudbou a zpěvem a také průvodem masek a kostýmů městem. (Šottnerová, 2008).

7.1.5 Letnice

Název tohoto svátku je lehce zavádějící, protože jej slavíme uprostřed plně rozvinutého jara a do léta je poněkud daleko. Toto období je charakteristické hned několika lidovými zvyky, patří sem např. Jízda králů, Čištění studánek nebo Královničky. Letnice jsou obdobím, kterému předcházelo mnoho předkřesťanských svátků, které souvisely s letním slunovratem a jak bylo zvykem nesly s sebou mnoho pověr, pohanských zvyků a také rituálů.

Hlavními církevními svátky jsou v tomto období tzv. *Svatodušní svátky*, které křesťané slaví padesát dní po Velikonocích a obsahově i myšlenkově navazují právě na Velikonoce. Protože jak je zmíněno výše jsou Velikonoce časově pohyblivým svátkem, tak i Svatodušní svátky se slaví sedmou nedělí od Velikonoční neděle. Tyto svátky se slaví v časovém rozmezí mezi 10. květnem a 13. červnem. V tuto dobu se křesťanské kostely zdobí červenou barvou, která symbolizuje plameny, v jejichž podobě zřejmě Duch svatý sestoupil na učedníky Ježíše.

Podobně jako velikonoční svátky, tak i Svatodušní svátky měly svůj průběh. *Svatodušní sobota* před těmito svátky byla určena přípravám na další dny, uklízely se domy a jejich okolí, vnitřní prostory stavení se zdobily zelenými ratolestmi lípy a květinami a v neposlední řadě se také zdobily svaté obrázky visící na stěnách. Zejména na Moravě věřily hospodyně, že ve Svatodušní neděli k nim přijde Duch svatý v podobě holubice. O *Svatodušní neděli* se konaly církevní oslavy, během těchto oslav byly kostely vyzdobeny růžemi a konaly se slavnostní mše, během kterých se světila křestní voda a prováděly se křty. *Svatodušní pondělí* bylo více volnější a mělo více lidovější ráz. Hojně rozšířeným zvykem bylo strojení mládeže za krále a královnu a za pomoci družiny jela celá družina vyjednávat jejich svatbu. Jako pohoštění připravovaly hospodynky převážně koláče, kterým se říkalo kosmatice, což byla buchta, která byla upečená den předem, pokrácená a následně obalená ve vejci a usmažená na tuku.

Pro tyto svátky je také typickým zvykem zvolit si krále a následně pořádat jízdy a průvody. Historické prameny dokládají existenci *Jízdy králů* už ve středověku, a to na území celé Evropy. Do konce 19. století však tento zvyk postupně zanikl, na území Slovácka a Hané se však dodržoval téměř ve všech vesnicích. V současné době je u nás udržován tento zvyk pouze na pěti místech republiky. Nejznámějším místem je Vlčnov na Moravě, jehož Jízda králů byla v roce 2011 zapsána na seznam Mistrovských děl ústního a nehmotného dědictví lidstva UNESCO.

Čištění studánek byla slavnost, která předcházela Královničkám. Čištění studánek se mohly účastnit jen nevinné a čisté dívky, panny, protože se věřilo, že jejich nevinnost má očistnou moc. Dívky se proto vydávaly v období letnic ke studánkám a pramenům, aby je vyčistily. Na okraj studánky pak položily věnečky uvité z brusinek a zimozrázu. Vodu z čistých studánek pak nabíraly do malovaných džbánů a rozlévaly ji na všechny světové strany. (Šottnerová, 2008).

7.2 Léto

Léto je nejteplejším ročním obdobím, dny bývají dlouhé a stmívá se pozdě. Toto roční období je typické dozráváním ovoce a obilí. 21. června nastává letní slunovrat, kdy je den nejdelší a noc naopak nejkratší. Mezi letní měsíce patří červen, červenec a srpen.

7.2.1 Svatojánská noc

Mezi významná období v životě našich předků patřil i letní slunovrat. V tento den dosahuje slunce svého vrcholu a poté jeho síla postupně slábne, a proto se lidé v minulosti snažili slunci dodat sílu a moc různými rituály. Tyto rituály byly spojeny se zapalováním ohňů, protože lidé věřili, že světlo a teplo dodá slunci potřebnou sílu. Svátek je spojen s pohanskými oslavami, a proto oslava slunovratu odolala snahám církve o její vymýcení. Církev tento svátek nakonec přijala a dala mu název Svatojánská noc, který je odvozen od Jana Křtitele, protože si v tomto období připomínáme výročí jeho narození.

Naši předkové věřili, že po západu slunce ožívají tajemné síly, které mají za úkol střežit poklady země, patřili mezi ně čerti, bludičky, divoženky nebo čarodějnice. Bludičky a také bludný kořen byly pastí pro všechny, kteří chtěli najít té noci poklad. Bludičky lákaly do bažin, ale údajně pouze zlé a nepoctivé lidi. Lidé věřili, že bludičky jsou duše nepokřtěných dětí, které zemřely. Dalším postrachem této noci byly divoženky, které lákaly mládence svým tancem

a zpěvem. Pokud se mládenec nechal zlákat, divoženky ho nejprve utancovaly k smrti a následně jej roztrhaly na kusy, které roznesly po lese.

Mezi zvyky o Svatojánské noci patřilo i sbírání bylin. Brzy ráno natrhané byliny byly účinným prostředkem proti nemocem a také sloužily k výrobě nápojů s magickými účinky. Svobodné dívky naopak trhaly devět druhů bylinek a vily z nich věnce, které si pak daly pod polštář a ráno je vhodily do vody a čekaly, zda se jim zjeví tvář jejich ženicha. (Šottnerová, 2008).

7.2.2 Jan Křtitel

Jan Křtitel byl kazatelem a vrstevníkem Ježíše, narodil se v rodině jeruzalémského kněze Zachariáše a jeho matka se jmenovala Alžběta a zároveň byla také příbuznou Panny Marie. Ve svých třiceti letech odešel do pouště, kde žil jako poustevník. Za nějaký čas přešel k řece Jordán a kázal o příchodu Krista. Lid přesvědčoval o tom, že od hříchů je možné se očistit tím způsobem, že přijmou křest svatý a stanou se z nich křesťané. Mnoho lidí mu uvěřilo a stejně jako Ježíš se nechali pokřtít v řece Jordán, odtud také pochází jeho přídomek Křtitel. Podle Bible tak v tomto okamžiku začalo jeho působení ve jménu Božího syna.

V té době vládl Galilejské zemi Herod Antipa a vzrůstající obliba Jana Křtitele se mu příliš nelíbila. Jan Křtitel také mimo jiné kritizoval vládce za to, že si vzal za manželku ženu svého stále žijícího bratra, což nebylo podle Jana mravně správné. Herodova manželka pak byla tou, která se prostřednictvím své dcery Salome podílela na popravě Jana Křtitele. Legenda totiž vypráví o tom, že Salome měla svému nevlastnímu otci, vládci Herodovi zatančit svůdný tanec a král, protože byl jejím tancem natolik oslněn, tak jí slíbil, že jí splní každé její přání a přáním Salome byla hlava Jana Křtitele.

Jan Křtitel se stal ochráncem tkalců, krejčích, kožešníků, barvířů, hudebníků, tanečníků a zpěváků. (Šottnerová, 2008).

7.2.3 Svatá Markéta

Mučednice Markéta žila ve 3. století na území dnešní Sýrie. Jméno Markéta znamená v překladu perla. Od své chůvy se svatá Markéta dozvěděla o existenci křesťanství a proti vůli svého otce, který byl pohanským knězem, přestoupila na tuto víru. Otec ji na základě jejího rozhodnutí zavrhl, vyhnal a z Markéty se stala prostá pasačka. Legenda vypráví, že si jí všiml římský místodržitel Olybrius, kterého oslnila její krása a chtěl, aby se zřekla křesťanství a žila s ním v jeho paláci. Markéta však i přes tvrdé mučení odmítla a roku 275 byla její hlava sřata mečem.

Svatá Markéta je patronkou těhotných žen, rolníků a pastýřů. Často ji můžeme vidět vyobrazenou s drakem a křížem v ruce. Toto zobrazení vychází z legendy, která říká, že Markétu ve vězení pokoušel samotný ďábel se slibem pomoci. Markéta jej však prohlédla a jeho pomoc odmítla a ďábel se následně proměnil v draka a Markétu spolkl. Legenda dále vypráví, že Markétiny vlasy ďábla škrábaly v krku, a proto ji vyplivl a Markéta jej následně zahnila křížem, což symbolizuje vítězství dobra nad zlem.

Svátek Markéty připadá na 13. července a pranostika říká: „*Svatá Markyta hodila srp do žita.*“ což znamenalo, že pomalu ale jistě začínají žně. (Šottnerová, 2008).

7.2.4 Svatá Anna

Svatá Anna byla podle legendy matkou Panny Marie. Anně nebylo dlouhou dobu dopřáno stát se matkou, její manžel Jáchym se čtyřicet dní modlil a postil v poušti a ona se modlila pod vavřínovým keřem. Oběma se nakonec zjevil anděl, který jim sdělil, že se dítěte nakonec dočkají a zanedlouho se jim narodila dcera Marie. Svata Anna se tak stala patronkou služebných, krajkářek, švadlen a horníků a modlily se k ní hlavně matky a manželky. V Českých zemích se stala nejoblíbenější sveticí a po celé Evropě je jí zasvěceno několik kostelů. (Šottnerová, 2008).

Mezi lidmi byla spojována s narozením dítěte jako jedna ze sudiček, která dávala dítěti do vínku předpověď dobré budoucnosti. Jedna z pranostik zní: „*Svatá Anna – chladno z rána.*“ a opravdu, všímaví jedinci mohou od 23. července, kdy má Anna svátek pozorovat, že rána jsou chladnější než v předchozích dnech.

7.3 Podzim

Podzim je ročním obdobím, ve kterém se dny krátí a stávají se chladnějšími. Odkvétá většina rostlin a ze stromů začíná opadávat listí. Podzim je typický pestrobarevně zbarvenými listy na stromech. Obilí je většinou již sklizeno a pole jsou zorána. Zvířata se začínají chystat na zimu a připravují si zásoby potravy. Stěhovaví ptáci odlétají do dalekých teplých krajín. 23. září slavíme podzimní rovnodennost, kdy stejně jako na jaře trvá den i noc stejně dlouho, tj. dvanáct hodin. Podzimní měsíce jsou září, říjen a listopad.

7.3.1 Svatý Václav

Další historicky doloženou postavou je svatý Václav. Václav byl synem knížete Vratislava I. a Drahomíry. Zásluhou své babičky kněžny Ludmily se dal na křesťanskou víru, po otcově

smrti se právě Ludmila stala jeho poručnicí. Václav spolupracoval a podporoval křesťanskou církev, čímž proti sobě poštval tehdy ještě pohanskou šlechtu, která se semkla kolem jeho mladšího bratra Boleslava. V roce 929 vyústili vzájemné špatné vztahy mezi Václavem a sousedním knížetem Jindřichem I. Ptáčníkem ve válečný konflikt, který Václav prohrál. Jako poražený pak musel platit poplatek za mír, ale to se nelíbilo opozici. Mezi Boleslavem a Václavem vznikl konflikt, který vyvrcholil 28. září 929 v Boleslavi, kam byl Václav pozván svým bratrem a na jeho popud zde byl nakonec zavražděn.

Václav byl statečným vojákem a prostý lid jej ctil a na základě toho se začaly o něm šířit legendy o jeho pomoci Čechům v bitvách. Jelikož byl Václav křesťanem, kněží podporovali uctívání jeho osoby a vyhlásili ho za mučedníka, tedy svatého. Svatý Václav se následně stal patronem české země, vinařů a sládků.

Jedna z legend praví, že v hoře Blaník je ukryté vojsko v čele se svatým Václavem a čeká, až bude české zemi nejhůře a poté jí přijde na pomoc. V současné době je na několika místech naší republiky zvykem konat alegorické průvody, které jsou doprovázené hudbou, tancem a ukázkami starých řemesel. (Šottnerová, 2008).

7.3.2 Období sklizně

Oslavy sklizně v tomto období patřily k nejrozšířenějším lidovým zvykům, a tudíž se velmi často stávalo, že byly velmi bujaré. Lidé tak oslavovali konec těžké práce na polích a měli radost, že veškerá úroda je již pod střechem.

Dožínky jsou oslavou sklizně obilí. Jejich název je odvozen od žní, avšak krajové názvy se většinou trochu lišily. Sklizeň obilí, jakožto důležité plodiny nejen pro lidi, ale i pro zvířata, bývala oslavována již ve starověkém Řecku a Římě. Celá oslava začínala odvezením posledního svazku obilí z pole. Tento svazek obilí byl nazdobený jako žena nebo jen ověncený pentlemi a odvážen byl na strojeném voze do stodoly. Důležitým předmětem byl dožínkový věnec, který byl uvitý z klasů obilí a zdoben stuhami, polními květinami nebo bylinkami. Lidé věřili, že tento věnec má moc uzdravovat a ovlivňovat úrodu v nadcházejícím roce. Na některých územích bylo zvykem nechat na poli několik neposečených klasů obilí, což měl být s největší pravděpodobností příslib velké úrody v dalším roce.

Od dob vlády Karla IV. se na našem území pěstuje vinná réva. V minulosti se vysazovala i na místech, kde pro její pěstování nebyly příliš dobré podmínky. V současnosti se pěstuje v oblasti jižní Moravy a kolem toku řeky Labe, sklizeň této plodiny je nazývána *Vinobraní*, které se konalo v období mezi sklizní na poli a podzimní setbou. Kraje, kde se pěstovalo víno,

považovaly vinobraní za svůj největší svátek v roce. Ve vinařských oblastech Moravy se koná zvyk tzv. zarážení hory, které se konalo 7. září. Ráno u zpovědi v kostele byly posvěceny polní květy, které se následně uvázaly do kytice a připevnily se na dlouhou tyč. Na konec tyče se nabodlo jablko. Tyč pak byla položena přes jámu, která byla vykopána ve vinohradu a současně zde byla spálena i kytice z předešlého roku. Starosta společně s průvodem, který ve vinohradu třikrát obešel vykopanou jámu, tak ji pokropili svěcenou vodou a pomodlili se. Jáma pak byla zaházena a tyč s kyticí polních květů vztyčena. Tímto zvykem byl vinohrad „zaražen“ a tudíž zavřen až do vinobraní a nikdo sem nesměl vstoupit. (Šottnerová, 2008).

7.3.3 Poutě a posvícení

Pout' většinou znamenala putování na místo, které souviselo se jménem některého ze světců. Tato místa byla známá právě tím, že se zde stalo něco mimořádného nebo se zde zjevil svatý. Poté sem putovali lidé a modlili se zde, protože věřili, že na těchto místech budou jejich modlitby vyslyšeny. K poutním místům patřily různé stánky, např. s růženci nebo svatými obrázky a lidé zde často zapalovali svíčky a nosili sem drobné oběti a následně se zde konala i mše.

V současné době mají poutě i jiný než náboženský význam. Lidé sem nechodí jen vzpomínat, ale také se sem chodí bavit. Kromě stánků na poutě přibýly kolotoče a další atrakce pro děti nebo prodej cukrové vaty, perníkových a marcipánových výrobků.

Posvícení bylo slavností na počest výročí zasvěcení místního kostela. Slavnost probíhala vždy v neděli, která byla před nebo po svátku světce, kterému byl kostel zasvěcen. U nás bylo posvícení jednou z nejoblíbenějších slavností venkovského lidu. Tato doba byla ideální k odpočinku, hodování, společenskému styku s příbuznými a přáteli a také k zábavě. Lidé tradičně připravovali různé druhy pečiva a krmily se i husy. V každé vesnici se konalo posvícení v jinou dobu, délka oslav byla různá. Někdy to bylo od sobotního večera do úterního rána, někdy do čtvrtka. Na některých místech se dokonce slavilo celý týden od neděle do neděle.

Posvícenské koláče jsou jedním ze symbolů posvícení. Jejich příprava a způsob zdobení se lišily kraj od kraje. Jednotlivé koláče měly také různé tvary a velikosti. Platilo, že čím menší koláče byly, tím více se považovaly za slavnostnější. Kromě posvícenských koláčů se pekly i tzv. točenice, věnečky nebo rozmarýnky. (Šottnerová, 2008).

7.3.4 Dušičky

Narození a smrt neodmyslitelně patří k pozemskému životu. V minulosti lidé věřili, a i nyní věří, že duše zemřelých se může opět vrátit na zem. V lidovém projevu se běžně mluví

o Dušičkách nebo Všech svatých. V kalendáři je tento den označen jako Památka zesnulých a slavíme ji 2. listopadu. I když má tento svátek kořeny v křesťanské tradici, jeho prapůvod můžeme najít už z dob starých Keltů. Podle keltského kalendáře začínal nový rok 1. listopadu a Keltové věřili, že pouze tento den se duše zemřelých mohou vrátit zpět mezi živé, a proto v noci mezi 1. a 2. listopadem zapalovali ohně, aby usnadnili zemřelým najít cestu zpět. V 8. století byla však tato tradice potlačena svátkem Všech svatých.

V současné době je podoba tohoto svátku téměř na všech místech stejná. Pozůstali v tento den více než jindy v roce vzpomínají na své blízké, kteří již nemohou být s nimi. Upravují jejich hroby, zdobí je věnci, květinami a zapalují na hrobech svíčky, které jsou symbolem příslibu věčného života pro ty, kteří věří v Krista. V kostelech jsou v tento den slouženy čtené nebo zpívané mše.

Halloween je svátkem, který v naší zemi nemá příliš dlouhou tradici. Většina lidí považuje tento svátek za novodobý, ale pouze málo z nich ví, že u nás se Dušičky slavily v Podkrkonoší podobným způsobem jako dnes v USA. Tradice Halloweenu má kořeny v keltské slavnosti zvané Samhain, která probíhala poslední den v keltském roce, tj. 31. října. Halloween se svátkem Všech svatých nemá mnoho společného, je spojován především s nadpřirozenými silami. Mezi symboly patří černé kočky, netopýři a pavouci. Prořezávaná dýně se svíčkou uvnitř je další typickou ozdobou Halloweenu. (Šottnerová, 2008).

7.3.5 Svatý Martin

Martin se narodil v roce 316 do rodiny římského důstojníka a své dětství prožil na severu Itálie v Pavii. Ač nedobrovolně, tak na přání svého otce vstoupil k jezdecku císařské armády. Legenda vypráví, že jednoho dne v zimě projížděl na svém bílém koni městskou branou, kde potkal žebráka, který se třásl chladem. Martin neváhal a mečem rozťal svůj červený vojenský plášť, protože nic jiného u sebe neměl, a polovinu pláště věnoval žebrákovi a rozdělil se s ním tak o teplo. Další noc se mu pak zjevil Kristus s polovinou jeho pláště, toto vidění bylo důvodem, proč Martin odešel od vojska a přijal křest a začal žít skromným životem jako poustevník. Většinu svého života prožil ve Francii, kde byl později zvolen biskupem. V roce 397 byl po své smrti prohlášen za svatého. Svatý Martin je patronem a ochráncem jízdních vojáků a jejich koní. U prostého lidu je považován za ochránce domácích zvířat, především hus.

V současné době je svatomartinské období obdobím posvícení a hodování. Ve většině měst a vesnic si lidé pochutnávají na tzv. Svatomartinské huse. Legenda praví, že během kázání

rušily husy svatého Martina svým kejháním, a proto za své chování pykají na svatomartinském pekáči. (Šottnerová, 2008).

7.3.6 Draní peřin a přástky

Přástky byly ženskou záležitostí. Jakmile nastal čas draček, což bylo v období dokončení zemědělských prací na poli a na zahradě, začaly ve večerních hodinách scházet sousedky a příbuzné u většího stolu. V minulosti patřily peřiny mezi základní věci, které tvořily výbavu každé nevěsty. Základem takové příkrývky bylo husí peří, ale aby byla peřina pořádně nadýchaná, muselo být husí peří drané a peří muselo být velké množství. Hospodyně během celého léta shromažďovaly každé pírkem pravidelným podšukáváním živých hus.

Nedrané peří bylo napěchované pod obráceným hrncem uprostřed stolu, aby si každá dračka mohla vždy odebrat malé množství, které pak peříčko po peříčku drala. Sedrané peří pak dávala pod jiný hrnec. Jakmile byl hrnec naplněný, peří se dalo do papírového pytle nebo do tzv. sypkoviny, což byla látka, ze které se dělaly peřiny.

Draní peří muselo být dokončeno do svátku svatého Martina, protože pak nastalo období přástek, kdy se zpracovával len. Děvčata se každý večer scházela v jednom domě, kde bylo dostatek kolovratů. Děvčata mezi sebou mohla konverzovat, zpívat a bavit se. Přástky probíhaly během celého adventu, na některých územích trvaly až do období masopustu. (Šottnerová, 2008).

7.4 Zima

Zima je nejchladnějším obdobím v roce. Dny se krátí a noci prodlužují. 21. prosince nastává zimní slunovrat, kdy je nejdelší noc a nejkratší den v roce. Většina zemí je pokryta sněhem a ledem. Rostliny a stromy přestávají v tomto období růst, zvířatům naroste hustější srst jako ochrana před chladem. Některá zvířata celou zimu prospívají. Mezi zimní měsíce patří prosinec, leden a únor.

7.4.1 Svatá Barbora

Legenda o svaté Barboře vypráví, že její otec byl velmi bohatým tureckým šlechticem, který pečlivě střežil její ctnost, a dokonce ji nechal zavřít do věže. Jeden ze sloužících přesvědčil Barboru, aby se nechala tajně pokřtít. Protože její otec nenáviděl křesťany, tak se velmi rozzlobil, poté co u ní jednoho dne našel kříž. Barboře se povedlo z věže utéct, ale následně byla prozrazena a dovedena zpět k otci, který se ji snažil přinutit, aby se zřekla

křesťanství. V té době byli křesťané krutě pronásledováni, a tudíž byla Barbora tvrdě mučena a odsouzena k smrti. Její vlastní otec jí ut'al hlavu, následně však neunikl božímu trestu, zabil ho blesk.

Podle legendy Barbora při cestě na popravu utrhla větvičku, která rozkvetla i v zimě a tím tak zřejmě položila základ pro pověry, kterým lidé dodnes věří. V současné době je nejznámější pověrou řezání větviček, kterým se říká „barborky“. Tento zvyk praktikují svobodné dívky, které chtějí zjistit, zda se do roka vdají. (Šottnerová, 2008).

7.4.2 Svatý Mikuláš

Mikuláš je další postavou, která je historicky doložená. Mikuláš se narodil do rodiny křesťanů v Malé Asii ve městě Patari kolem roku 280. Již v mládí byl vysvěcen na kněze a po smrti svých rodičů rozdal svůj majetek chudým a stal se biskupem. Z jeho života pochází mnoho příběhů o jeho mravních hodnotách a zejména štědrosti. Jeho zbožný a příkladný život pak způsobil to, že ho začali lidé uznávat a prohlásili ho za svatého. Jeho štědrost byla také důvodem, proč ho milovaly i děti, vystupoval mimo jiné i jako jejich ochránce. Děti se tak v předvečer jeho svátku těšily na štědré nadělování.

V minulosti bylo zvykem, že příchod Mikuláše a jeho pomocníků ohlašovalo hlasité práskání dlouhými pasteveckými biči. Postupem času se mikulášská družina zredukovala na postavu Mikuláše, čerta a anděla. Čerti a andělé mohli být ve větším počtu, ale Mikuláš byl vždy jen jeden. *Mikuláš* byl oděn do červeného roucha, přes které měl bílou halenu bez rukávů a na břicho byl červený kříž. Na hlavě měl špičatou biskupskou čepici a v ruce držel hůl, tzv. berlu. Na zádech měl nůši, která byla plná sladkostí a dárků pro děti. *Anděl* byl Mikulášovým pomocníkem, který byl většinou oděn do dlouhých bílých šatů, na čele měl nakreslenou nebo nalepenou hvězdu, případně čelenku s hvězdou. Hlavním poznávacím znakem byla křídla. *Čerti* měli huňatý kožich, rohy, ocas, řetěz a někdy i špičaté vidle a také v neposlední řadě pytel na zlobivé děti. Celá tato družina chodila dům od domu, kde měla za úkol odměnit poslušné děti nadílkou v podobě jablíčka, sladkostí, ořechů nebo drobných dárků.

V současné době se podoba hlavních postav mikulášské nadílky nezměnila. Nadělování patří mezi nejoblíbenější a nejrozšířenější tradici na našem území. Význam občůzek je stejný, někdy je také brán i jako výchovná metoda, hlavně pro děti, se kterými si rodiče neví rady. Tato metoda je ovšem účinná pouze do té doby, než děti přestanou na Mikuláše věřit. Rozšířené jsou také Mikulášské slavnosti a besídky, které se konají v mnoha školách a školkách. (Šottnerová, 2008).

7.4.3 Svatá Lucie

Legenda o svaté Lucii sahá do 2. století našeho letopočtu na území Sicílie. Lucie byla již od dětství velmi zbožná a celý svůj život chtěla zasvětit pouze Bohu. Avšak rodiče ji chtěli provdat za člověka, který nebyl žádného vyznání. Dohodnutý sňatek se nakonec neuskutečnil, ale odmítnutý ženich udal Lucii jako tajnou křesťanku a Lucie měla být potrestána tím, že bude umístěna do nevěstince. Potupně měla být do nevěstince odvezena na voze, který měl být tažen voly, ale jako zázrakem se vůz nepohnul ani o kousek, a tak byla Lucie nakonec zavřena do vězení a bohužel i krutě mučena. Její život nakonec ukončil kat bodnutím dýky do jejího hrdla.

Svatá Lucie začala být uctívána nejen v Itálii, ale i ve Španělsku a poté i v celé Evropě. Na většině obrazů je vyobrazena s dýkou v hrdle, nebo s miskou s očima v jejích rukách.

Pro tento den, 13. prosince, bylo zvykem, že obchůzku drží ženy nebo dívky. Dívky nebo ženy byly nejčastěji zahaleny od hlavy k patě do bílých plachet a na obličejích měli masku s klapajícím zobákem. Vzhled se však lišil v závislosti podle jednotlivých krajů. Protože se blížily Vánoce, tak „Lucky“ či „Lucy“ chodily kontrolovat hospodyně, zda mají uklizeno. V ruce měly peroutky z husích brk a ometaly všechny kouty, vymetaly prach a s ním i všechno zlé z domu. Podle zvyku bylo také zakázáno v tento den drát peří a příst len. (Šottnerová, 2005).

7.4.4 Vánoce

Počátky tradičních českých Vánoc pochází z pohanské doby. V minulosti se lidé živilí především zemědělstvím, a tudíž koloběh přírody souvisel se slunečním cyklem. V době, kdy ještě neexistoval kalendář byl zimní slunovrat nejpřirozenějším začátkem nového roku. Většina národů měla stanoven začátek roku na různá období, proto vznikl kalendář nový, který stanovil začátek roku na 1. ledna. Následně začalo křesťanství potlačovat pohanství, ale to se podařilo pouze do určité míry, protože mnoho magických praktik, zvyků a některých symbolů křesťanství převzalo. Zimní slunovrat a období spojené s ním se stalo oslavou zimy, a i přesto, že se přírodě nedostávalo světlo a teplo, tak lidé věřili, že se slunce vrátí i se svou životadárnou silou. Právě tohle se stalo smyslem nejen křesťanské filozofie, a proto křesťané do této doby zasadili narození Ježíše Krista, který je symbolem nového a lepšího života.

Podle evangelia poslal Bůh anděla Gabriela do Nazaretu k panně Marii, která byla zasnoubena svému muži Josefovi, aby k ní přistoupil a zvěstoval: „*Bud' zdráva, milostí zahrnutá, Pán s tebou.*“ Marie však nevěděla co tento pozdrav znamená. Anděl jí dále řekl: „*Neboj se, Maria, vždyť jsi nabyla milosti u Boha. Počneš a porодиš syna, kterému dáš jméno*

Ježíš. Ten bude veliký a nazván synem Nejvyššího. “ Marie však andělovi oponovala tím, že se to nemůže stát, protože nežije s mužem. Anděl jí odpověděl, že na ni sestoupí Duch svatý a její dítě bude nazýváno Synem Božím. Tato událost se stala ve dnech, kdy vyšlo nařízení císaře Augustina, že po celém světě má být proveden soupis lidu. Všichni včetně Josefa a Marie se museli vydat zapsat do města. Josef s Marií, která mu byla zasnoubena a čekala dítě se vydali do města Betléma. Zde Marie porodila svého prvorozeného syna, zavinula ho do plenek a položila do jeslí, protože se jim nepodařilo najít místo pod střechem.

Advent neboli přípravné období na průběh vánočních svátků končí 23. prosince. Následující den slavíme památku Adama a Evy, kteří byli podle Bible prvními lidmi, které stvořil Bůh. 24. *prosinec neboli Štědrý den* je dnem, který je z liturgického hlediska označován jako vigilie, tedy bdělost. Název tohoto dne připomíná štědrost Boha Otce a odtud vznikl jeho název Štědrý den. *Boží hod vánoční* slavíme 25. prosince a v tento den si připomínáme narození Ježíše. Kristovo narození se slaví Půlnoční mší a celý den je plný rozjímání, rodinných a přátelských setkání. Vánoční svátky, jak je známe dnes končí 26. *prosince* svátkem *svatého Štěpána*, který byl mučedníkem a patronem všech zedníků, kameníků a horníků. Tradicí tohoto dne jsou občůzky koledníků, tzv. štěpánská koleda.

Pokud si chceme zachovat tradici Vánoc, je nutné znát a pochopit nejen jejich význam, ale i symboliku. Jedním ze symbolů je *děťátko*, které v souvislosti s oslavou Vánoc symbolizuje narození Ježíše. Obecně je pak do narození dítěte vkládána naděje v úspěšný život. V souvislosti s děťátkem je důležitý také *betlém*. Stavění betlémů má delší tradici než zdobení vánočních stromečků. Zpracování betlémů bylo různé, ale hlavním těžištěm byly jesličky s děťátkem, postava Panny Marie, svatého Josefa, osel a vůl. Dále zde pak byli pastýři, ovce a také Tři králové. Dalším vánočním symbolem je *strom*, který se na naše území dostal jako symbol Vánoc až v 19. století z Německa. Zřejmě úplně první vánoční stromeček nazdobil režisér Stavovského divadla Leibich v roce 1812, který tento zvyk znal ze svého rodného Bavorska. Zdobení vánočních stromečků prošlo vývojem, nejprve podoba vánočního stromečku souvisela s postavením a možnostmi rodiny. Po první světové válce se pak ujal zvyk stavět vánoční stromky na veřejných prostranstvích. Poprvé se tak podle dochovaných zpráv stalo v roce 1924 v Brně.

7.4.5 Silvestr a Nový rok

Přelom starého a nového roku s sebou přináší bilancování a hodnocení předešlého roku, ale také očekávání a naděje, co nám přinese rok nový. Přelom roku slavíme 31. prosince

a 1. ledna. Nový rok je důležitým předělem. Lidové kultury si určitým způsobem vytvářely kalendáře, kde čas rozdělovaly na dny a roky. Nutno také dodat, že čas se u většiny lidových kultur měřil podle pohybu Měsíce a Slunce, ale začátek roku byl v každém kalendáři jindy. V minulosti, ale i v současnosti tak existuje mnoho různých druhů kalendářů.

Poslední den v roce slaví svátek svatý Silvestr a v minulosti nebyl tento den nijak výjimečný, byl vzpomínkou úmrtí papeže Silvestra I. Na Silvestra byla v minulých dobách zvykem, že staré a chudé ženy chodily po domech. Těmto ženám se říkalo „ometačky“ a než vešly do domu, třikrát zaklepaly a poté přistoupily k plotně a třikrát ji ometly. Při ometání říkaly: „*Ve jménu Otce i Syna i Duchu svatého*“. Tímto obřadem měly zabránit v příštím roce všemu špatnému a nezdravému. „Ometačky“ měly oblečené černé šaty a na hlavě měly uvázaný bílý šátek tak, aby ve předu vytvořil tzv. stříšku.

Nový rok ne vždy a na každém území začínal 1. lednem. Pokud se naši předkové řídili přírodou a jejími zákonitostmi, tak pro ně nový rok začínal v období, kdy se probouzela příroda. Na našem území začínal nový rok 25. prosince a souvisel s největší pravděpodobností se zimním slunovratem. Pro velkou část Evropy se začátkem nového roku začal považovat 1. leden až v 15. století a z praktického hlediska byl také ve velké části Evropy přijat kalendář, který byl vytvořen západní křesťanskou kulturou.

Na nový rok se říkalo: „*Jak na Nový rok, tak po celý rok.*“ Ve většině případů to znamenalo nehádat se, nerozčilovat se a nezlobit, jinak by to tak bylo po celý následující rok. Další pověrou je také to, že na Nový rok se nesmělo jíst nic, co bylo původem z drůbeže, jinak by ulétlo štěstí. Ani zajíc nebyl vítaným pokrmem na novoročním stole, protože se říkalo, že má dlouhé nohy a štěstí může utéct. Vítaná byla naopak konzumace luštěnin a v kapse se měly nosit peníze, aby přičarovaly bohatý rok. V tento den bylo také zakázáno prát a věšet prádlo, protože kdo prádlo sušil, do roka se usoužil, dále bylo zakázáno mlátit obilí, aby nebyla špatná úroda. Tradičním novoročním pokrmem byl vařený prasečí rypáček a věřilo se, že kdo z něho kousek sní, nemusí se obávat bídy. (Šottnerová, 2008)

S vývojem civilizace je v současné době přelom nového a starého roku spojen s bujarými oslavami, humorem, zpěvem a přemírou jídla a pití ve společnosti svých blízkých a přátel. Po odpočítání posledních vteřin do začátku nového roku vypukne bouřlivé vítání s ohňostroji, přípitky a novoročními předsevzetími.

7.4.6 Tři králové

Legenda o Třech kráľích je všeobecně známá, ale její vznik už tolik ne. V evangeliu svatého Matouše není uvedeno, kolik jich bylo a ani to, jak se jmenovali. Evangelium vypravuje pouze o mudrcích z Východu, kteří prostřednictvím nové hvězdy hledali místo, kde se narodilo božské dítě. Dítěti se chtěli poklonit a předat vzácné dary, kterými bylo kadidlo, zlato a myrha. Později v průběhu dějin vznikla křesťanská legenda, která dala jméno těmto mudrcům a ustálila jejich počet na tři. Jejich jména byla Kašpar, Melichar a Baltazar. Tento svátek představuje vrchol vánočního období a je významný i tím, že v tento den byl pokřtěn Ježíš. O něco později se pak lidový svátek Tři králů začal slavit 6. ledna.

Zvyky spojené s tímto svátkem byly podobné jako o Vánocích, věštilo se z olova nebo se pouštěly skořápky. V předvečer tohoto svátku bylo v rodinách zvykem zapalovat dlouhé svíce a věřilo se, že komu svíce zhasne nebo dohoří jako první, ten také jako první zemře. Podle směru kouře pak také věštili, zda tento člověk půjde po své smrti do nebe nebo do pekla. Ráno, v tento den si děvčata omývala svůj obličej ve sněhu, aby měla krásně bílou pleť. Dále se věřilo, že ten, kdo se dokáže celý ponořit do ledové vody, bude celý příští rok mít pevné zdraví. Tento zvyk se částečně dochoval i dnes, kdy na svátek Tři králů se někteří jedinci koupou ve studených řekách. Den před tímto svátkem se také světila voda v kostelech a věřilo se, že má mocné účinky. Ten, kdo ji pil, ať už to byl člověk nebo dobytek, chránil se před zlou nemocí. Hospodář pak následně obcházel celé své stavení s miskou svěcené vody a kropil celé stavení i pole, tímto obřadem chtěl chránit své obydlí, pole i následnou úrodu před obtížným hmyzem a myšmi.

V tento den, tj. 6. ledna se také konaly tříkrálové průvody, které tvořili tři děti neboli králové. Tyto děti v počátcích tradice chodily v doprovodu učitele nebo kněze a někdy byly doprovázeny i pastýři. Tříkrálový průvod se konal s cílem malého přilepšení ve formě koledy. Děti byly oblečené do dlouhých bílých košil, kolem pasu měly červené šerpy a na hlavách čepice, které se lišily svou barvou. Červenou barvu čepice měl Kašpar, bílou Melichar a černou čepici a začerněné tváře měl Baltazar. Průvod chodil od domu k domu a společně s domácími se koledníci modlili a zpívali koledy, vykuřovali domy kadidlem a kropili je svěcenou vodou. Nejznámější koledou je koleda „*My tři králové jdeme k vám*“. Při odchodu z domu pak svěcenou křídou psali nad dveře počáteční písmena svých jmen a příslušný letopočet. (Šottnerová, 2008).

V současné době jsou tříkrálové obchůzky spojeny s charitativní sbírkou, avšak jejich podoba se příliš neliší. Koledníci mají na hlavách papírové koruny s prvním písmenem jména

„krále“, kterého představují a při příchodu do domu zpívají koledu „*My tři králové jdeme k vám*“.

7.4.7 Hromnice

Hromnice slavíme 2. února a jejich název vzešel ze slova hrom. Hrom byl pro lid přírodním úkazem, který je spojen s mohutným světlem blesku a často lidem přinášel ztrátu nejen na majetku, ale také na životě. Lidé proto v tento den zapalovali svěcené svíce, které je měly společně s prosbami proti zlu, které páchá hrom a blesk, ochraňovat. Těmto svíčkám říkali „hromničky“.

Pokud budeme hledat souvislost tohoto názvu s křesťanstvím, žádný společný znak pro tento den nenajdeme. Josef a Marie tento den, čtyřicet dní po narození svého syna Ježíše Krista podle Nového zákona zasvětili Bohu. Tímto dnem dříve končilo období Vánoc a v liturgickém kalendáři je tento den oslavován jako Uvedení Páně do chrámu. Tento svátek je v křesťanském světě úzce spjat se symbolikou světla, rozsvícená svíce je součástí církevních obřadů a symbolizuje naději, víru, a hlavně vítězství světla nad tmou a zlem.

V tento den bývalo zvykem, že hospodář s posvěcenou hromničkou obcházel třikrát za sebou včelí úly, a přitom se modlil, aby zajistil včelám zdraví a hojnost medu. Hromnička se také dávala do rukou umírajícímu člověku a věřilo se, že její světlo dovede duši zemřelého do nebe. Tento den bylo také zakázáno šít a cokoliv přišívát, protože lidé věřili, že jehla přivolává blesky. Také ten, kdo by v tento den tancoval, ten by zemřel bez světla. (Šottnerová, 2008).

II. EMPIRICKÁ ČÁST

8 Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

Podle Hendla (2016), který ve své publikaci uvádí, že kvalitativní výzkum je často považován za doplněk k tradičnějšímu kvantitativnímu výzkumu. Kvalitativní výzkum však v oblasti sociálních věd získal v porovnání s ostatními formami výzkumu srovnatelné postavení.

Podstatu kvalitativního výzkumu tvoří velmi široce rozprostřený sběr dat s absencí základních proměnných, které by byly stanoveny na začátku. Zároveň nejsou předem stanoveny hypotézy a je nezávislý na teorii, která byla vybudována již předtím někým jiným. Kvalitativní výzkum využívá induktivní logiku. Po shromáždění maximálního množství dat se výzkumník zaobírá pravidelnostmi, které se v nasbíraných datech objevují a na základě těchto pravidelností formuluje předběžné závěry a následně pro ně hledá další zdůvodnění v datech.

Teorie nebo hypotézy, které vznikly na základě kvalitativního výzkumu není možné zobecňovat, protože jsou platné pouze pro daný vzorek, na jehož základě byla data získána. (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Přílišná subjektivita a nestrukturovanost jsou některé z kategorií, které jsou tomuto typu výzkumu vytýkány. Výsledky kvalitativního výzkumu nelze zobecnit, protože daný výzkum většinou probíhá jen na určitých místech a také s velmi omezeným počtem jedinců. Za hlavní nevýhodu je požadováno ovlivnění výsledků samotným výzkumníkem a také jeho osobními preferencemi (Hendl, 2016).

Pro naplnění cílů diplomové práce jsme zvolili metodu kvalitativního výzkumu, která je pro záměr práce vhodnější. Výzkumným šetřením jsme se snažili zmapovat skutečnou úroveň znalostí žáků 1. třídy na vybrané základní škole. Data získaná kvalitativním výzkumem budou sloužit jako výchozí bod pro další činnosti a aktivity týkající se tématu práce.

9 Výzkumné šetření

V kapitole výzkumné šetření se v diplomové práci zabýváme cílem výzkumného šetření, výzkumným problémem, výzkumnými otázkami, charakteristikou výzkumného vzorku a výsledkem výzkumného šetření.

9.1 Cíl a úkoly empirické části

Cílem empirické části je zjistit úroveň znalostí žáků 1. ročníku, které se týkají lidových zvyků a tradic. Na základě zjištěných skutečností je cílem také rozšíření povědomí a znalostí žáků o lidových zvycích a tradicích, které jsou více či méně známé, a to prostřednictvím vytvořeného souboru metodických listů.

Dílčí cíle empirické části diplomové práce:

- seznámit se a srovnat způsoby dodržování různých zvyků a tradic v rodinách žáků
- zjistit, zda se žáci již setkali s vybranými tvůrčími postupy práce
- interpretovat výsledky rozhovorů s žáky

Výzkumný problém

Výzkumným problémem empirické části diplomové práce jsou znalosti žáků prvního ročníku základní školy o lidových zvycích a tradicích a jejich propojení s technickou výchovou – jaké zvyky a tradice jsou dodržovány v rodinách žáků, s jakými výtvarnými technikami a postupy práce se žáci setkali během předškolní docházky nebo při výchově v rodině.

Výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1 zní: „*Jsou v rodinách žáků dodržovány lidové zvyky či tradice, pokud ano, tak jakým způsobem?*“ Tato otázka byla zkoumána a posuzována prostřednictvím rozhovoru s žáky.

Výzkumná otázka č. 2 zní: „*Setkali se žáci s netradičními tvůrčími postupy práce?*“ Tato otázka byla zkoumána a posuzována v průběhu vyučovacích hodin pracovních činností.

9.2 Metodologie výzkumného šetření

Pro splnění stanovených cílů a získání dat pro diplomovou práci bylo ve výzkumné části práce provedeno výzkumné šetření, které navazuje na poznatky uvedené v teoretické části práce. Kvalitativní výzkum probíhal formou rozhovorů s žáky během vyučovacích hodin prvouky a pracovních činností v průběhu školního roku.

Rozhovory byly zaměřeny vždy na dané období podle kalendáře a s tím související svátky. Rozhovory probíhaly v klasické třídě, ale v netradičních podmínkách převážně na koberci, kde si žáci mohli udělat větší pohodlí a atmosféra byla více uvolněná. Všechny rozhovory probíhaly hromadnou formou a žáci mohli reagovat i na myšlenky a názory ostatních. U některých žáků bylo vidět, že myšlenky ostatních u nich vyvolaly asociaci a případně si vzpomněli na svoje zkušenosti a zážitky.

Mezi jednotlivá období, svátky a tradice patřili: sv. Václav, období sklizně, poutě a posvícení, Dušičky, sv. Martin, draní peřin, sv. Mikuláš, Vánoce, Silvestr a nový rok, Tři králové a masopust. V průběhu rozhovorů jsme se zaměřili nejen na znalosti žáků, ale také na způsoby slavení a dodržování jednotlivých tradic v jejich rodinách.

9.3 Základní charakteristika výzkumného souboru

V této kapitole nastíníme základní charakteristiku respondentů, na kterých je výzkumná část práce založena.

Pro realizaci výzkumu jsme zvolili žáky plnoorganizované městské školy v Prostějově s dlouholetou tradicí. Základní školu navštěvuje přes 700 žáků v 19 třídách. Na 1. stupni jsou třídy s rozšířenou výukou angličtiny a ve výběrových třídách se učí matematika podle Hejného metody. Na 2. stupni jsou pak sportovní třídy.

Třída, která byla vybrána má celkem 24 žáků. Třídní paní učitelka má 25 let a v současné době dokončuje studium na pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Mezi její preference v oblasti výchov patří spíše výtvarné a tvořivé činnosti, což se projevuje i ve vyučovacích hodinách a je to znatelné i na výzdobě třídy. Třída je složena z 10 chlapců a 14 děvčat. Ve třídě je i mnoho žáků s odkladem školní docházky. Celkem dva žáci mají nastavena podpůrná opatření, jedná se o 1. a 2. stupeň podpůrných opatření. Třída je aktivní a živá a jsou tu velké rozdíly mezi některými žáky.

9.4 Analýza a interpretace získaných dat

Rozhovory probíhaly od začátku školního roku 2019/2020 a ve většině případů se zúčastnili všichni žáci, případně byly doplněny následující vyučovací hodinu. Odpovědi žáků jsou slovně shrnuty ke každému tématu samostatně.

9.4.1 Sv. Václav

Na základě získaných odpovědí od žáků lze říci, že tento svátek není příliš známý u dětí tohoto věku. Většina odpovědí byla, že to byl nějaký pán, někteří žáci nevěděli odpověď vůbec. Ve čtyřech odpovědích se objevilo, že to byl král naší země a chránil nás. Jeden chlapec dokonce zmínil, že v Praze na Václavském náměstí je jeho socha, kde sedí na koni a že je pohřben v Praze.

Na základě odpovědí jsme pak společně s žáky vydedukovali, že se jedná o patrona naší země a za pomoci metodických listů jsme se seznámili s celým jeho příběhem.

9.4.2 Období sklizně

Období sklizně si většina žáků představuje tak, že se něco sklízí. U tří žáků se objevil i názor, že pole a zahrady se chystají na zimu a my jim sklizní pomáháme se připravit. Jednalo se o žáky, kteří nebydlí v bytě, ale v rodinném domě se zahradou.

Na pojem dožínky zareagovala pouze jedna dívka, která sdělila, že se slaví v Prostějově na náměstí a že je to oslava sklizně obilí a také, že je součástí souboru, který vystupuje na slavnostech. Asi v polovině případů žáci správně reagovali na pojem vinobraní, kde jejich odpovědi byly, že se jedná o sklizeň hroznů a pak se z nich dělá víno, které se pak pije např. na oslavách.

Z odpovědí lze usoudit, že asi polovina třídy věděla, o co se jedná, pět žáků neodpovědělo na otázku vůbec. Většina žáků podle názvu vydedukovala, že se jedná o sklizení plodin na polích, případně některého ovoce.

9.4.3 Poutě a posvícení

Na základě získaných informací od žáků ve třídě, můžeme konstatovat, že se jedná pravděpodobně o nejméně známou tradici. Všichni žáci si pod tímto pojmem představili kolotoče a pouť, jak ji známe z dnešní doby. Většina si vybavila kolotoče, sladkosti a někteří i střelnici. Na otázku, co je to posvícení mi nikdo z žáků nedokázal správně odpovědět. Nejčastější odpovědí bylo, že se rozsvěcují svíčky a tím se někomu svítí.

S dětmi jsme si pak následně vysvětlili, o co se jedná a společně porovnali, jak to bylo v minulosti a jak se tato tradice změnila dnes.

9.4.4 Dušičky

Téma smrti se může některým zdát, že pro menší děti není vhodné, ale osobně si myslím, že bychom se tomuto tématu neměli vyhýbat. Na základě zjištěných informací můžeme usoudit, že pouze jedna třetina třídy se s tímto tématem setkala v rodině. Někteří žáci zmínili, že např. babička nebo dědeček jsou již v nebičku, ale dívají se na nás, jak se jim daří.

Téměř celá třída má Dušičky spojené se zdobením domů z vydlabaných dýní a různými strašidly. Domníváme se, že je to tím, že k nám stále více pronikají jiné svátky než naše tradiční a tím je způsobeno i to, že žáci si Dušičky spojují či dokonce pletou s americkým Halloweenem. Jeden žák řekl, že společně chodí s maminkou na hřbitov, kde zapalují svíčky a dávají na hrob květiny. Poté došlo k tomu, že si téměř polovina žáků vzpomněla, že také chodí s rodiči na hřbitov a zapalují svíčky.

Po zjištění těchto informací jsme si vysvětlili základní rozdíly mezi Dušičkami a americkým svátkem Halloweenem.

9.4.5 Sv. Martin a draní peřin

Postavu sv. Martina má asi polovina žáků ze třídy spojenou s bílým koněm, ale pouze čtyři žáci dokázali vysvětlit, proč se říká, že sv. Martin přijíždí na bílém koni. Jejich odpovědi bylo, že ten den by měl začít padat sníh. Někteří popisovali sv. Martina jako krále, protože králové podle nich jezdili na koních. Ve dvou případech se objevilo, že se jednalo o vojáka.

Na otázku, proč se jí právě husy mi žádný z žáků neodpověděl, stejně jako na otázku, co si žáci představují pod pojmem draní peřin. Avšak objevily se odpovědi typu, že se trhají peřiny nebo peří, což bylo v šesti případech. Na otázku, co jsou to přástky žáci odpovídali, že někdo něco přede, dvě odpovědi byly, že se něco šije.

Podle zjištěných informací je zřejmé, že v rodinách některých žáků je sv. Martin brán jako každý jiný den. V devíti případech mi žáci sdělili, že mají v restauraci k jídlu husu se zelím. Dvě dívky sdělily, že husu pečou i doma a do restaurace na tento pokrm nechodí.

9.4.6 Sv. Mikuláš

Na základě získaných informací od žáků lze usoudit, že většina dětí má sv. Mikuláše spojeného se strachem z čerta. U některých je spojován i s nadílkou. V této třídě je svátek sv. Mikuláše slaven ve všech rodinách, jedinou odlišností je pouze způsob a obsah nadílky.

U většiny se jednalo o nadílku v podobě sladkostí, případně drobných dárků jako jsou pastelky, notýsky nebo omalovánky. Způsob nadílky se také lišil. V některých rodinách nosí nadílku dětem přímo Mikuláš s čertem, jednalo se asi o polovinu případů. Druhou polovinu tvořila nadílka v podobě překvapení za oknem nebo na balkoně, kdy nadílku donesl opět Mikuláš, ale děti jej neviděly.

9.4.7 Vánoce a adventní období

Podle reakcí jednotlivých žáků můžeme usoudit, že období Vánoc je pro děti spojené s radostí z obdarování, různými zvyky a tradicemi a očekáváním. V rozhovorech jsme se zaměřili na celé období Vánoc, tedy i s obdobím adventu.

Co se týká samotného slova advent, tak většina dětí nevěděla, co tenhle pojem znamená. Někteří si tento pojem spojují s čokoládovým adventním kalendářem a u dvou žáků se objevilo, že znají i adventní věnec s hořícími svíčkami. Na základě této myšlenky si pak téměř většina žáků vzpomněla, že i oni mají doma na stole adventní věnec, případně nějaký svícen a každý týden zapalují jednu ze svíček. Asi u pěti žáků se objevila i odpověď, že mají adventní věneček i na vstupních dveřích.

U adventního kalendáře se opět objevily různé odpovědi. U většiny žáků převládal adventní kalendář v podobě, jakou většina z nás zná z obchodů, tj. čokoládový, případně další sladkosti. V jednom případě se objevila varianta s různými úkoly pro každý den. Ve třech případech byl adventní kalendář vytvořen rodiči, kde místo sladkostí byly drobné dárky v podobě omalovánek, pastelek, autíček nebo puzzle.

Vánoční stromeček se objevuje ve všech rodinách s tím rozdílem, že ve dvou případech jej nosí už sv. Mikuláš, ve většině případů zdobí děti vánoční stromeček s rodiči pár dní před Štědrým dnem. Pouze ve čtyřech případech nosí dětem vánoční stromeček Ježíšek až společně s dárky. Ve všech rodinách se dárky rozbalují až po štědrovečerní večeři. V některých rodinách musí děti ještě před rozdáváním a rozbalováním dárků přednést básničku, případně něco zazpívat nebo zahrát na hudební nástroj. Při rozbalování dárků hrají asi v polovině rodin vánoční koledy.

Na Štědrý den mají ve většině rodin ke snídani vánočku nebo vánoční štolu, někteří si ji pečou sami doma. Na oběd mají někteří hrachovou kaši nebo rybí polévku, případně zelňačku. Na štědrovečerním stole pak mají k večeři v deseti případech rybí polévku, v ostatních případech polévku nemají. Ve všech rodinách je jako příloha bramborový salát, zbytek pak tvoří ve dvou případech smažený kapr, v osmi případech losos, ve třech případech kuřecí řízek,

v šesti případech rybí filé, ve čtyřech případech rybí prsty a v jednom případě žák nevěděl, co konkrétně mají, ale údajně nějakou rybu.

Ohledně vánočních zvyků, které jsou dodržovány, tak v některých rodinách mají děti pouze štědrovečerní večeři a žádné jiné zvyky a tradice nedodržují, jednalo se o sedm případů. V dalších případech se jednalo o vidění „zlatého prasátka“, jeden žák dokonce rodiče odhalil, že to dělají pomocí baterky. Ve třech případech se objevilo i lití olova.

Na Boží hod vánoční a na sv. Štěpána pak všichni dotazovaní tráví tyto svátky s rodinou, případně jezdí navštěvovat další příbuzné. Pár žáků si vzpomnělo, že mají k obědu pečenou husu nebo kachnu se zelím a knedlíkem.

Na základě zjištěných informací můžeme tedy usoudit, že v rodinách žáků se zvyky a tradice dodržují, v některých více a v některých méně, ale ve všech případech je pro rodiče důležité, aby pro své děti zajistili, pokud možno krásné Vánoce strávené s rodinou.

9.4.8 Silvestr a nový rok

Oslava Silvestra je v posledních letech stále více honosnější událostí. Všichni žáci ze třídy mají Silvestr spojený s oslavou a především ohňostrojem. Někteří zmínili i chlebíčky a různé zákusky, které chystají společně s rodiči doma.

Reakcí žáků ohledně tématu nového roku nebylo příliš. Převážná část třídy nevěděla, o co se jedná, pět žáků řeklo, že se jedná o začátek dalšího roku. V komparaci např. s obdobím Vánoc, došlo k zjištění, že tradice a zvyky, které se týkají příchodu nového roku nejsou v rodinách dodržovány.

S žáky jsme pak probrali, co je předsevzetí a jaké tradice a zvyky jsou spojovány s příchodem nového roku.

9.4.9 Tři králové

Téma Tři králů je dalším tématem, o které lze říci, že na základě zjištěných skutečností není u žáků této třídy příliš známé. Osmnáct žáků uvedlo, že se jedná o krále, z těchto žáků pak dále třináct žáků uvedlo, že žili na nějakém hradě. Čtyři žákyně uvedly, že šli králové navštívit Ježíška a nesli mu nějaké dárky.

Jeden žák, který má prarodiče bydlící na vesnici se zmínil o tříkrálovém průvodu a také popsal ostatním, jak králové vypadají a také, že Tři králové píší na dveře nápis a dokonce dokázal vysvětlit, co jednotlivá písmena znamenají, tj. jména králů.

9.4.10 Masopust

Masopust byl dalším tématem rozhovoru s žáky. Osmnáct dětí ze třídy si masopust spojuje s karnevalem a rejem masek. Ve třídě se bohužel nenašel nikdo, kdo by znal názvy jednotlivých dní, případně, co by tohle období mělo představovat. Na základě analýzy slova si bystřejší žáci odvodili, že je to období, kdy se nejí maso.

U dvou žáků jsem se dozvěděla, že už viděli masopustní průvod a oba si dokonce vzpomněli, že součástí masopustního průvodu byla i postava medvěda. Chlapec, který má prarodiče na vesnici se zmínil, že společně s rodiči každý rok takový průvod navštěvuje. Tři žáci si pak vzpomněli, že maminka smaží koblížky a v ten den nesmí jíst maso.

Z dostupných informací a zjištěných dat lze usoudit, že v téměř všech rodinách žáků se masopust, jak ho známe z dřívější doby nedodrжуje, ale společně s dětmi navštěvují alespoň maškarní karneval.

9.5 Shrnutí a diskuse

Pro výzkumné šetření jsme vybrali žáky 1. třídy městské základní školy a pokusili jsme se zjistit úroveň znalostí žáků o jednotlivých svátcích a tradicích. Na základě shromážděných dat během šetření můžeme usoudit, že „velké“ svátky jako jsou Vánoce jsou mezi žáky více známější a žáci mají také větší povědomí o tradicích, které souvisí s těmito svátky. Na základě zjištění můžeme říci, že v rodinách jsou tradice a zvyklosti v převážné míře dodržovány. V některých rodinách dochází k jejich úpravám, např. vzhledem k věku dětí, případně i v závislosti na aktuální situaci v rodině.

Na základě zjištění lze také usoudit, že svátky, o kterých se v médiích a v okolním světě příliš nemluví, nejsou u žáků tohoto věku příliš známé, stejně tak jako např. pranostiky a další zvyky související s těmito svátky. V rodinách se o těchto svátcích příliš nemluví a pouze malá část žáků má povědomí a znalosti o těchto svátcích.

Z výsledků tedy vyplývá, že vědomosti a povědomí žáků nejsou ve většině případů na příliš vysoké úrovni. Tohle může být způsobeno nejen relativně nízkým věkem žáků, kteří tvořili výzkumný vzorek. Výsledky mohou být také ovlivněny tím, jaké předškolní zařízení žáci navštěvovali a jaká byla náplň učiva v těchto zařízeních. V neposlední řadě se na výsledcích podílí i rodinné prostředí, zejména se domníváme, že v dnešní uspěchané době jsou rodiny velmi ovlivněny nedostatkem času a z toho plynoucí možnosti trávit volný čas společně.

Téma lidových zvyků a tradic můžeme nejen na primární škole zakomponovat do několika předmětů a využít tak mezipředmětových vztahů. Různé legendy mohou být součástí českého jazyka, případně se těmito tématy můžeme zabývat i v prvouce.

Domníváme se, že pokud se tradice a zvyky související s různými svátky propojí s aktivní činností nebo výtvarnou činností, mohou být znalosti a porozumění žáků v mladším školním věku trvalejší. Na základě této domněnky byly vytvořeny i metodické listy k jednotlivým svátkům, případně tradicím, které jsou součástí práce. Úkolem metodických listů bylo nejen propojení lidových zvyků a tradic s technickou výchovou, ale žáci měli možnost se seznámit i s různými tradičními i netradičními postupy práce s materiálem. Ve většině případů se žáci nesetkali ani s tradičními postupy práce. Žádný z žáků se pak nesetkal s tvůrčími postupy práce, které uvádíme v teoretické části práce jako netradiční.

Při činnostech souvisejících s různými lidovými tradicemi a zvyky se žáci aktivně zapojovali a setkali jsme se s nadšením nejen při tvůrčích činnostech s materiálem. Vzhledem k věku žáků bylo nutné v některých případech použít ve velké míře povzbuzení a vhodnou motivaci, protože někteří z žáků této třídy měli tendence předčasně vzdávat svou cestu za hotovým výrobkem. Po dokončení výrobků a také seznámení se žáků s různými legendami a zvyky ohledně různých svátků došlo dle našeho zjištění ke zvýšení úrovně znalostí a povědomí žáků se kterými jsme pracovali.

Tato diplomová práce by mohla být pro některé učitele inspirací nejen v oblasti technické výchovy, ale také pro šíření většího množství znalostí a informací o lidových svátcích a zvycích mezi své žáky, aby tak rozšířili jejich všeobecný rozhled. Myslíme si, že by se učitelé neměli obávat zařazovat do výuky v technické výchově i jiné postupy práce a materiály a tím tak probudit větší zájem a chuť žáků plnit zadané úkoly a také rozvíjet jejich fantazii a kreativitu.

10 Soubor metodických listů

Součástí diplomové práce je i soubor deseti metodických listů, které jsou zaměřeny na některé svátky a tradice, které jsou zmíněny v teoretické i praktické části práce. V metodických listech se objevují nejen netradiční tvůrčí postupy práce jako je např. bubble art, decoupage, frotáž nebo quilling, ale také tradiční postupy při práci jako je batik, práce se slaným těstem nebo odkrývací technika.

10.1 Metodický list č. 1 – Vinobraní (otisk bublinkové fólie)

Název výrobku (námět): Hroznové víno

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 2. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl být kreativní, měl by mít kladný postoj k práci, umět vhodně využívat materiál a šetřit s ním
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou otisku, poznat vlastnosti materiálu, žák by se měl seznámit s možností míchání barev
- *psychomotorický (dovednostní):* žák by měl být schopen naplánovat si a rozvrhnout čas práce
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: výkres A5, obyčejná tužka, barevné papíry (zelený, hnědý), nůžky, štětec, temperové barvy, bublinková fólie, malířská paleta, lepidlo

Motivace: povídání o období sklizně

Výtvarná technika: otisk (bublinková fólie)

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (období sklizně – dožínky, vinobraní)

Vyučovací metody a formy práce:

- metody:

- slovní – popis pracovního postupu
- názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
- praktická – vytvoření výrobku

- formy:

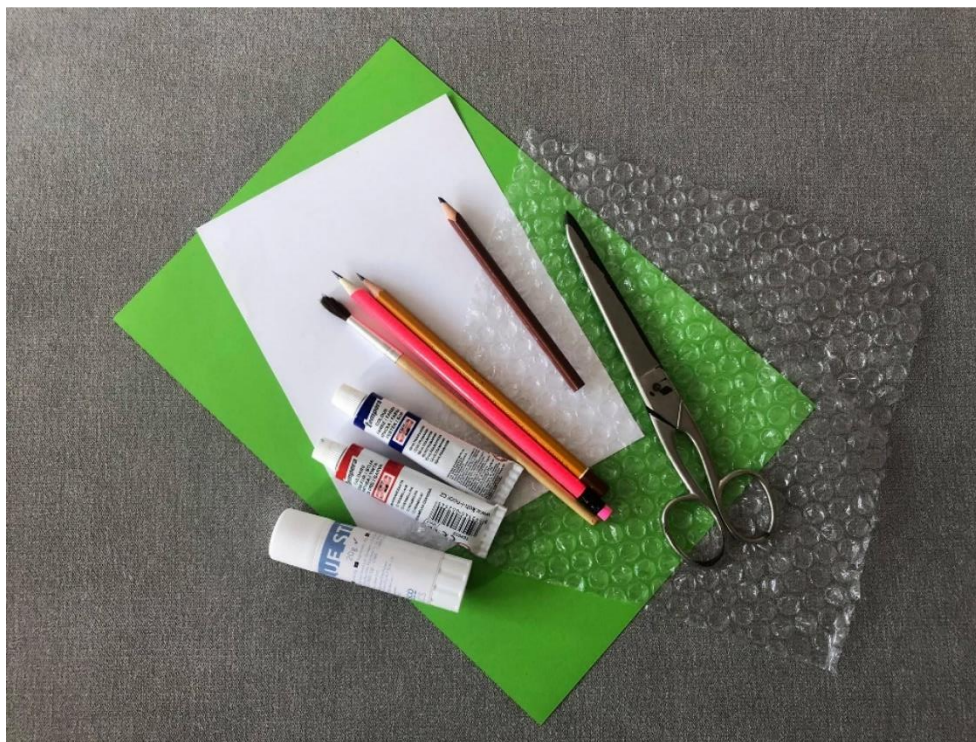
- hromadná – vysvětlení pracovního postupu
- individuální – samostatná práce žáků

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

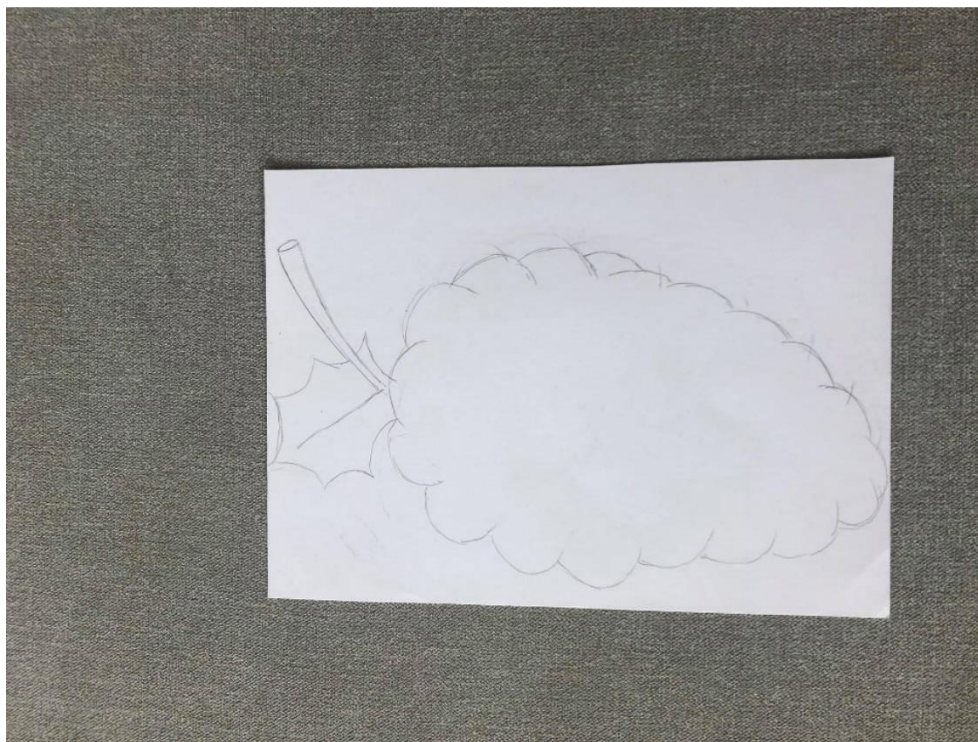
Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák pracuje na svém místě a neohrožuje svou práci práci ostatních žáků nebo žáky samotné, žák dbá na bezpečné použití pomůcek (nůžky), žák nechodí s pomůckami volně po třídě

Popis pracovního postupu:

1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

2. Na výkres A5 si nakreslíme tvar hroznu i s lístkem a stopkou.

3. Na malířské paletě si namícháme požadovanou barvu (fialová), ale můžeme použít i zelenou.

4. Barvu nanese štětcem na bublinkovou fólii. Barva nesmí být příliš řídká ani hustá, aby se nám fólie dobře obtiskla.

5. Nabarvenou fólii obtiskneme na tvar hroznu a necháme barvu zaschnout.

6. Po zaschnutí barvy vystříhneme tvar hroznů.

7. Z barevného papíru dotvoříme lístek a stopku a nalepíme na vystřížený tvar.

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* nanést barvu na bublinkovou fólii a obtisknout ji, vystříhnout nakreslený tvar
- *většina by měla umět:* správně nakreslit požadovaný tvar, namíchat fialovou barvu
- *někteří by mohli umět:* samostatně dotvořit hrozen (list, stopku)

Problémové úlohy a otázky:

- pokusy a pozorování vlastností barev při míchání
  - sytost, hustota, krytí barvy
- volba jiného námětu
  - jiné plody, které sklízíme (např. kukuřice)

10.2 Metodický list č. 2 – Dušičky (mozaika)

Název výrobku (námet): Lucernička

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 3. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl mít kladný postoj k práci, umět vhodně využívat materiál a šetřit s ním
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou mozaiky
- *psychomotorický (dovednostní):* žák by si měl umět naplánovat a rozvrhnout práci podle času
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: šablona lucerničky, nůžky, lepidlo, barevné papíry

Motivace: komparace Dušiček a Halloweenu, povídání si o svátku zesnulých

Výtvarná technika: mozaika

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (téma Dušičky, srovnání Dušiček a amerického svátku Halloween), Jazyk a jazyková komunikace (anglický jazyk – Halloween)

Vyučovací metody a formy práce:

- *metody:*
  - slovní – popis pracovního postupu
  - názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
  - praktická – vytvoření výrobku
- *formy:*
  - hromadná – vysvětlení pracovního postupu
  - individuální – samostatná práce žáků

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák pracuje na svém místě a neohrožuje svou prací práci ostatních žáků nebo žáky samotné, žák dbá na bezpečné použití pomůcek (nůžky)

Popis pracovního postupu:

1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

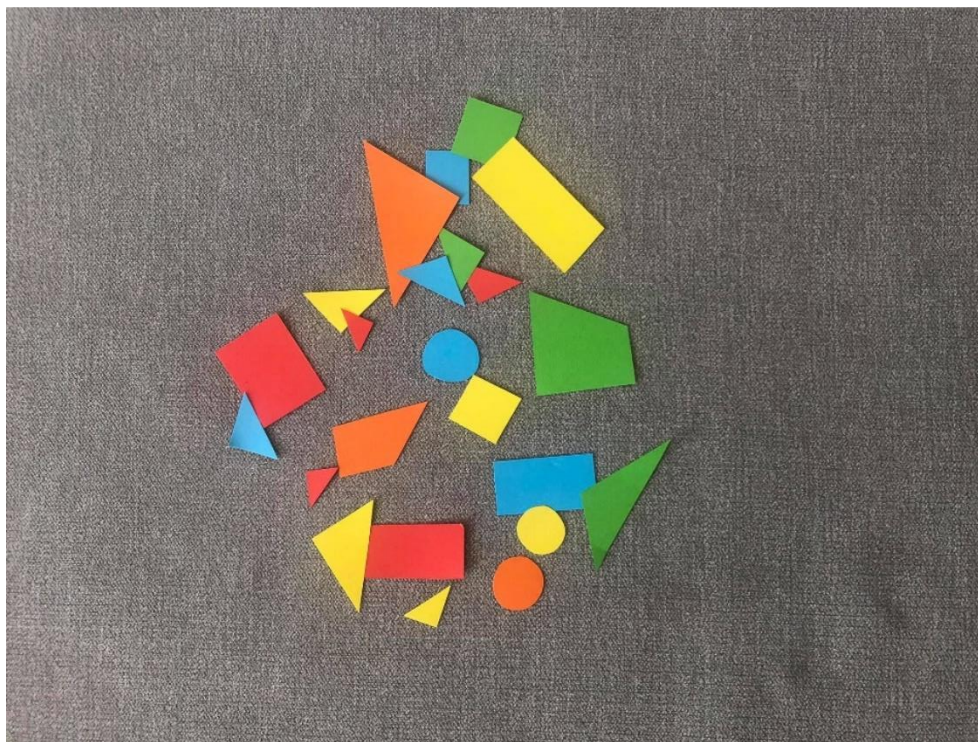

2. Šablonu lucerničky si vystříháme (pouze po obvodu).

3. Z barevných papírů vystříhneme různé tvary, rozlišujeme i velikost.

4. Vystřižené tvary postupně lepíme do volných míst a vzniká nám tak mozaika.

5. Nakonec vystříhneme „očko“ nahoře šablony.

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* správně vystříhnout tvar lucerničky, nalepit vystřižené tvary
- *většina by měla umět:* určit správnou velikost vystřižených tvarů
- *někteří by mohli umět:* samostatně nakreslit lucerničku, vystříhnout „očko“ lucerničky

Problémové úlohy a otázky:

- pokusy a pozorování vlastností materiálu (volba materiálu na základě jejich srovnání)
  - o různé druhy papíru – kancelářský, balicí papír, ubrousky, kreповý papír
- výběr vhodného lepidla
  - o výběr mezi tuhým lepidlem a herkulesem
- výběr vhodné velikosti vystřižených tvarů

10.3 Metodický list č. 3 – sv. Martin a draní peřin (frotáž)

Název výrobku (námět): Svatomartinský kůň a husa

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 2. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl být kreativní, měl by mít kladný postoj k práci, umět využít vlastnosti materiálu
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou frotáže, poznat vlastnosti materiálu
- *psychomotorický (dovednostní):* žák při práci rozvíjí jemnou motoriku a správný úchop tužky
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: 2 měkčí papíry A5, křídové pastely, uhel, rudka, šablona koně, peříčko

Motivace: legenda o svatém Martinovi, přivolávání paní Zimy

Výtvarná technika: frotáž

Mezipředmětové vztahy: Jazyk a jazyková výchova (legenda o sv. Martinovi)

Vyučovací metody a formy práce:

- *metody:*
  - slovní – popis pracovního postupu
  - názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
  - praktická – vytvoření výrobku
- *formy:*
  - hromadná – vysvětlení pracovního postupu
  - individuální – samostatná práce žáků

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák dbá na bezpečné používání pomůcek, žák neohrožuje sebe ani ostatní žáky

Popis pracovního postupu:

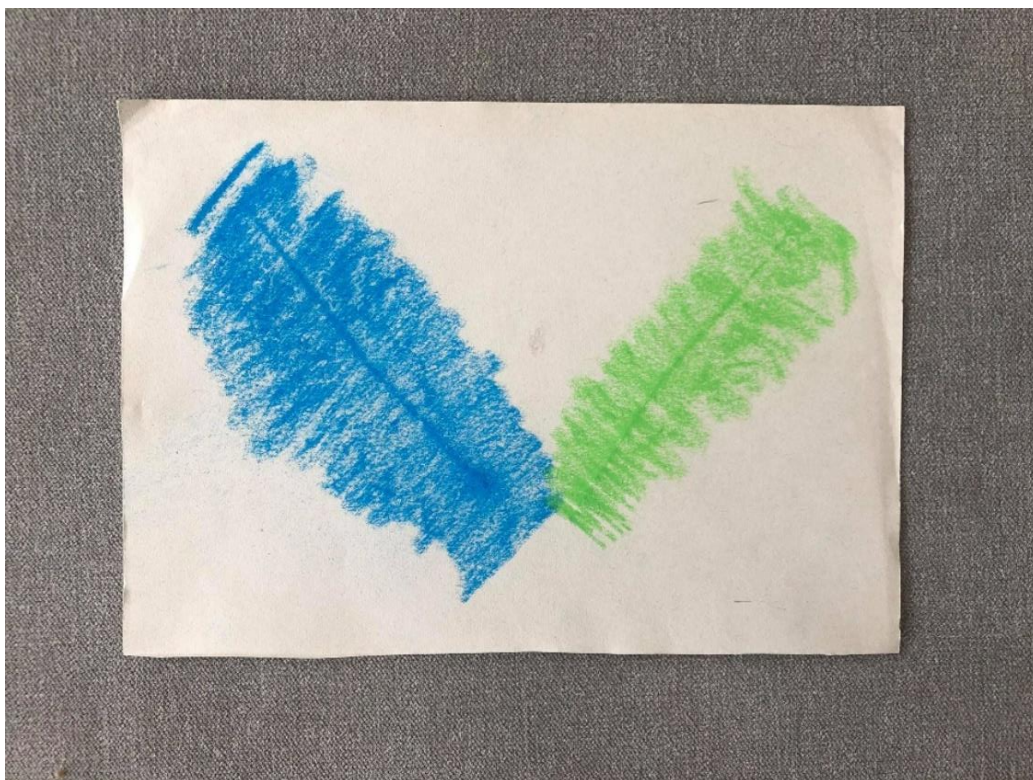
1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

2. Pod jeden z papírů si položíme šablonu koně a pomocí uhlu nebo rudky ji překreslujeme, na rudku příliš netlačíme, aby byla šablona vidět.

3. Pod druhý papír si položíme peříčko a postupujeme stejným způsobem, pouze s rozdílem toho, že si vezmeme pastely.

4. Nakonec porovnáme rozdíl ve struktuře.

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* upravit si pracovní plochu tak, aby vyhovovala požadavkům pro práci, překreslit šablonu
- *většina by měla umět:* netlačit na pastely, uhlí nebo rudku

Problémové úlohy a otázky:

- výběr vhodného pastelu
  - o rozdíl mezi křídovými a olejovými pastely
- volba jiné šablony, materiálu jako podklad

10.4 Metodický list č. 4 – sv. Mikuláš (slané těsto)

Název výrobku (námět): Mikuláš nás přijde navštívit

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 2. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl být kreativní, soustředí se na práci
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou práce se slaným těstem, pozná vlastnosti slaného těsta, žák by si měl umět rozvrhnout a naplánovat práci podle času
- *psychomotorický (dovednostní):* žák by měl při práci zkoumat vlastnosti materiálu
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: hladká mouka, sůl, voda, hrneček, miska, vařečka, pečící papír, špejle, nástroje pro modelování, ubrus, vodové barvy, štětec

Motivace: blíží se nám Vánoce, ale dnes k nám přijde Mikuláš a aby nám donesl nějakou nadílku, tak mu něco hezkého vyrobíme

Výtvarná technika: slané těsto

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (téma sv. Mikuláš), Jazyk a jazyková komunikace (Čertovské čtení – neposedná písmenka, skládání slov z písmen), Matematika a její aplikace (Mikulášské počítání – kolik nám Mikuláš přinese sladkostí?)

Vyučovací metody a formy práce:

- *metody:*
  - o slovní – popis pracovního postupu
  - o názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
  - o praktická – vytvoření výrobku
- *formy:*
  - o hromadná – vysvětlení pracovního postupu
  - o individuální – samostatná práce žáků

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák pracuje na svém místě a neohrožuje svou práci práci ostatních žáků, žák dbá na bezpečné použití pomůcek (příborový nůž)

Popis pracovního postupu:

1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

2. Ze surovin vypracujeme slané těsto. Těsto se nám nesmí lepit a po zpracování surovin dáme těsto na 15 minut zabalené v sáčku odpočinout na chladném místě.

3. Těsto si vyválíme, aby tloušťka byla cca 1 cm a pomocí příborového nože vykrojíme z těsta obrys dlaně s prsty.

4. Pomocí špejle uděláme nahoře díрку na pověšení a prsty namočenými do vody zapravíme okraje vykrojeného tvaru.

5. Poté dáme vykrojený tvar uschnout nebo pro rychlejší vyschnutí můžeme dát sušit do trouby.

6. Po úplném usušení těsta můžeme těsto pomalovat vodovými barvami. Pokud jsme těsto pekli v troubě, použijeme temperové barvy.

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* namalovat daný tvar ze slaného těsta, vymodelovat požadovaný tvar
- *většina by měla umět:* správně zpracovat okraje vymodelovaných tvarů
- *někteří by měli umět:* namíchat těsto do správné konzistence

Problémové úlohy a otázky:

- pozorování vlastností materiálu
  - vlastnosti slaného těsta jako materiálu
- volba pracovního nástroje
  - bez pracovního nástroje nebo nástroje na modelování

10.5 Metodický list č. 5 – Vánoce (decoupage)

Název výrobku (námět): Vánoční svíčka

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 5. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl být kreativní, měl by mít kladný postoj k práci, umět vhodně využívat materiál a šetřit s ním
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou decoupage, poznat vlastnosti materiálu a jak se materiál chová při práci s ním
- *psychomotorický (dovednostní):* žák při práci rozvíjí jemnou motoriku, měl by být schopen naplánovat si a rozvrhnout čas práce
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: svíčka, ubrousek s vánočním motivem, nůžky, lepidlo herkules, štětec

Motivace: v rodinách se v období Vánoc a adventu zapalují svíčky a aby nebyly jen tak „obyčejné“ tak si je hezky ozdobíme

Výtvarná technika: decoupage

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (téma Vánoce a advent)

Vyučovací metody a formy práce:

- *metody:*
  - slovní – popis pracovního postupu
  - názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
  - praktická – vytvoření výrobku
- *formy:*
  - hromadná – vysvětlení pracovního postupu
  - individuální – samostatná práce žáků

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák pracuje na svém místě a neohrožuje svou práci práci ostatních žáků nebo žáky samotné, žák dbá na bezpečné použití pomůcek (nůžky)

Popis pracovního postupu:

1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

2. Z ubrousku vystříháme zvolený obrázek a upravíme jej do námi požadovaného tvaru.

3. Postupně oddělujeme jednotlivé vrstvy ubrousku, až nám zůstane poslední vrstva s obrázkem.

4. Obrázek přiložíme na svíčku a pomocí štětce opatrně nanese lepidlo a obrázek zafixujeme.

5. Naneseme více vrstev lepidla a necháme je zaschnout.

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* správně vystříhnout požadovaný obrázek (tvar) z ubrousku, nalepit ubrousek na svíčku
- *většina by měla umět:* správně oddělit vrstvy ubrousku

Problémové úlohy a otázky:

- pokusy a pozorování vlastností materiálu (volba materiálu na základě jejich srovnání)
  - o různé druhy papíru – kancelářský, čajové sáčky, balící papír, ubrousky
- výběr vhodného lepidla
  - o výběr mezi tuhým lepidlem a herkulesem
- volba jiného námětu

10.6 Metodický list č. 6 – Silvestr (odkrývací technika)

Název výrobku (námět): Silvestrovský ohňostroj

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 3. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl být kreativní, rozvíjí představivost a její výtvarné ztvárnění
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou postupného odkrývání, umět si rozvrhnout a rozdělit práci podle času
- *psychomotorický (dovednostní):* žák při práci rozvíjí schopnost vnímat sílu rytí, učí se pracovat s rydlem
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: výkres A4, voskovky, štětec, tuš, rydlo, špejle

Motivace: oslavy příchodu nového roku a vše s nimi spojené, tajemství ukryté pod vrstvou tuše

Výtvarná technika: odkrývací technika

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (téma Silvestr a nový rok, novoroční předsevzetí)

Vyučovací metody a formy práce:

- *metody:*
  - slovní – popis pracovního postupu
  - názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
  - praktická – vytvoření výrobku
- *formy:*
  - hromadná – vysvětlení pracovního postupu
  - individuální – samostatná práce žáků

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák pracuje na svém místě a neohrožuje svou prací práci ostatních žáků, žák dbá na bezpečné použití pomůcek (rydlo, špejle)

Popis pracovního postupu:

1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

2. Výkres celý pokreslíme voskovkami, používáme různé barvy.

3. Celou plochu výkresu pomocí štětce potřeme tuší a necháme uschnout.

4. Po zaschnutí si vezmeme rydlo (špejli) a odkrýváme vrstvu tuše, volíme různé čáry, hvězdičky apod. (tak jak si představujeme ohňostroj).

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* voskovkou pokrýt celou plochu výkresu a následně ji přetřít tuší
- *většina by měla umět:* zvolit vhodný pracovní nástroj pro odkrývací techniku

Problémové úlohy a otázky:

- pokusy a pozorování vlastností materiálu
  - o různé značky voskovek (sledování překrytí tuší)
- volba pracovního nástroje
  - o rozdíly mezi rydlem, špendlíkem, špejlí

10.7 Metodický list č. 7 – Tři králové (otisk)

Název výrobku (námět): Tříkrálová koruna

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 3. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl být kreativní, rozvíjet představivost a její výtvarné ztvárnění
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou otisku, umět si pracovat s materiálem a šetřit s ním
- *psychomotorický (dovednostní):* žák by měl umět vystihnout požadovaný tvar
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: šablona koruny, lepidlo Herkules, alobal, temperové barvy, výkres A4, ubrus, nůžky, štětec

Motivace: povídání o Třech králich, co musí mít každý král, netradiční koruna

Výtvarná technika: otisk

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (téma Tři králové), Jazyk a jazyková komunikace (legenda o Třech králich), Umění a kultura (píseň Tři králové)

Vyučovací metody a formy práce:

- *metody:*
  - slovní – popis pracovního postupu
  - názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
  - praktická – vytvoření výrobku
- *formy:*
  - hromadná – vysvětlení pracovního postupu
  - individuální – samostatná práce žáků

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák pracuje na svém místě a neohrožuje svou prací práci ostatních žáků, žák dbá na bezpečné použití pomůcek, aby nedošlo k jeho zranění (alobal, nůžky)

Popis pracovního postupu:

1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

2. Šablonu koruny si vystříhneme.

3. Alobal pak pomocí herkulesu lepíme na vystřihnutou korunu, alobal je nutné lepit tak, aby tam bylo co nejvíce záhybů.

4. Takto polepenou korunu potřeme námi zvolenou temperovou barvou. Barva nesmí být příliš hustá ani řídká.

5. Poté si vezmeme výkres A4 a korunu obtiskneme na prázdný papír. Dbáme na to, aby se nám obtiskla celá.

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* temperovou barvou potřít korunu, nalepit alobal na šablonu, obtisknout korunu na bílý výkres
- *většina by měla umět:* vytvořit správný reliéf z alobalu a vystihnout celkový tvar koruny, určit správnou hustotu barvy
- *někteří by měli umět:* namíchat různé odstíny barev

Problémové úlohy a otázky:

- pokusy a pozorování vlastností materiálu
  - o vlastnosti alobalu v porovnání s jiným materiálem (kancelářský papír, krepový papír, ubrousek)
- výběr lepidla
  - o tuhé lepidlo v porovnání s herkulesem

10.8 Metodický list č. 8 – Masopust (quilling)

Název výrobku (námět): Vodění medvěda

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 5. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl být kreativní, rozvíjet představivost, žák by měl rozvíjet svoji trpělivost
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou quillingu, umět si rozvrhnout a naplánovat práci
- *psychomotorický (dovednostní):* žák při práci rozvíjí jemnou motoriku
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: výkres A4, barevné papíry, špejle, nůž, nůžky, pravítko, tužka, lepidlo, pastelky, mrkající oči

Motivace: součástí tradice je i tzv. vodění medvěda a my si dnes jednoho takového vyrobíme

Výtvarná technika: quilling

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (téma masopustu), Jazyk a jazyková komunikace (masopustní týden)

Vyučovací metody a formy práce:

- *metody:*
  - slovní – popis pracovního postupu
  - názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
  - praktická – vytvoření výrobku
- *formy:*
  - hromadná – vysvětlení pracovního postupu
  - individuální – samostatná práce žáků
  - skupinová – vzájemná pomoc mezi žáky

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

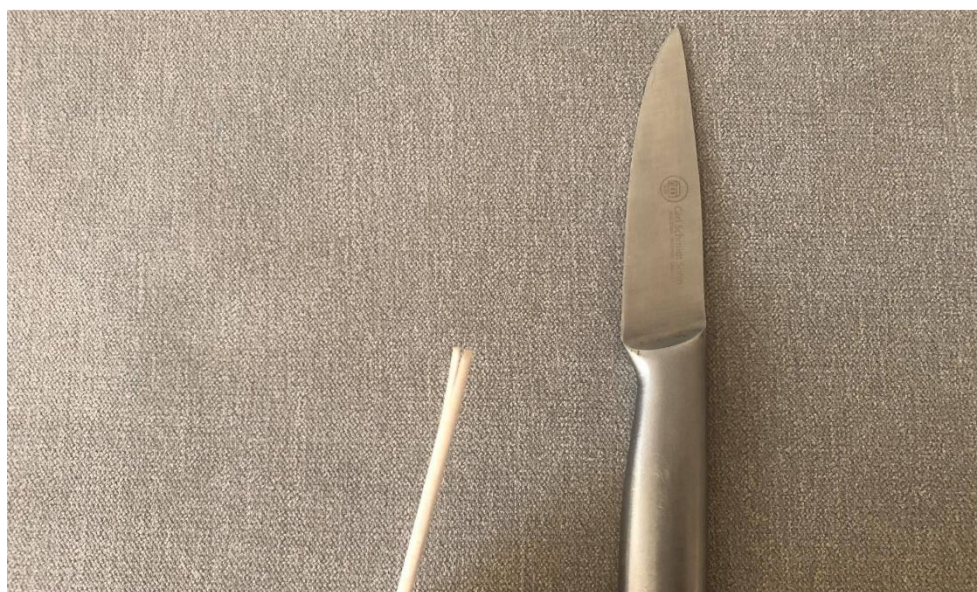
Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák pracuje na svém místě a neohrožuje svou práci práci ostatních žáků, žák dbá na bezpečné použití pomůcek (nůž, nůžky)

Popis pracovního postupu:

1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

2. Pokud používáme špejli, tak si ji pro lepší práci upravíme tak, že na jednom konci ji nožem nařízneme, stačí cca 1 centimetr.

3. Z barevného papíru si nastříháme barevné proužky, které jsou asi 1 centimetr široké.

4. Do upravené špejle vložíme jeden konec proužku papíru a začneme postupně namotávat. Jakmile proužek papíru celý zatočíme, tak jej na konci zalepíme, aby se nám nerozmotával.

5. Poté tvarujeme další části těla medvěda. Pokud chceme jiný tvar než kruh, tak spirálku prsty upravíme.

6. Až máme všechny části těla hotové, tak si vezmeme papír, na který budeme medvídka lepit. Nejprve si tělo medvídka poskládáme na papír.

7. Následně celého medvídko nalepíme, můžeme k němu dokreslit i pozadí nebo dolepit očka.

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* navinout papír na špejli, tužku
- *většina by měla umět:* vytvořit požadovaný tvar
- *někteří by měli umět:* tvořit složitější a hustší tvary, připravit si špejli

Problémové úlohy a otázky:

- volba pracovního nástroje
  - o quillingové pero, špejle, tužka

10.9 Metodický list č. 9 – Velikonoce (batika)

Název výrobku (námět): Netradiční velikonoční vejce

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 5. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl mít kladný postoj k práci, umět vhodně využívat materiál a jeho vlastnosti, žák by měl být kreativní
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou vázané batiky, žák by se měl naučit pracovat s barvicím roztokem
- *psychomotorický (dovednostní):* žák by měl být schopen postupovat podle pracovního postupu, žák by měl umět bezpečně používat pomůcky a materiál
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: bavlněná látka (starší tričko), provázek, barva na textil, starší vařečka, starší a větší hrnec, gumové rukavice, šablona vajíčka, ocet, tužka, nůžky

Motivace: jaro je plné barev a my si dneska vyzkoušíme něco trošku jiného než obvykle

Výtvarná technika: vázaná batika

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (téma Velikonoc)

Vyučovací metody a formy práce:

- *metody:*
  - slovní – popis pracovního postupu
  - názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
  - praktická – vytvoření výrobku
- *formy:*
  - hromadná – vysvětlení pracovního postupu
  - individuální – samostatná práce žáků
  - skupinová – vzájemná pomoc mezi spolužáky

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák pracuje na svém místě a neohrožuje svou práci práci ostatních žáků nebo žáky samotné, žák dbá na dodržování pravidel hygieny a dodržování pracovního pořádku, žák pracuje bezpečně s materiálem a pomůckami (nůžky, horká voda, barvicí roztok)

Popis pracovního postupu:

1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

2. Vezmeme si provázek, který rozstříháme na kratší kousky a látku (staré tričko) a pomocí překládání a kroucení různě svážeme látku. Provázek je nutné řádně utahovat, aby nám vytvořil bílá místa po obarvení.

3. Po přípravě látky si připravíme barvicí roztok. Do většího hrnce, případně nějaké jiné nádoby podle návodu na barvě.

4. Poté ponoříme látku do horké barvicí lázně a opatrně mícháme vařečkou, látka musí být celá ponořená. Dobu ponoření dodržujeme podle návodu na barvě.

5. Po uplynutí času látku vytáhneme, chvíli ji necháme zchladnout a na 5 minut ji ponoříme do octového roztoku (ocet ředíme v poměru 1:20).

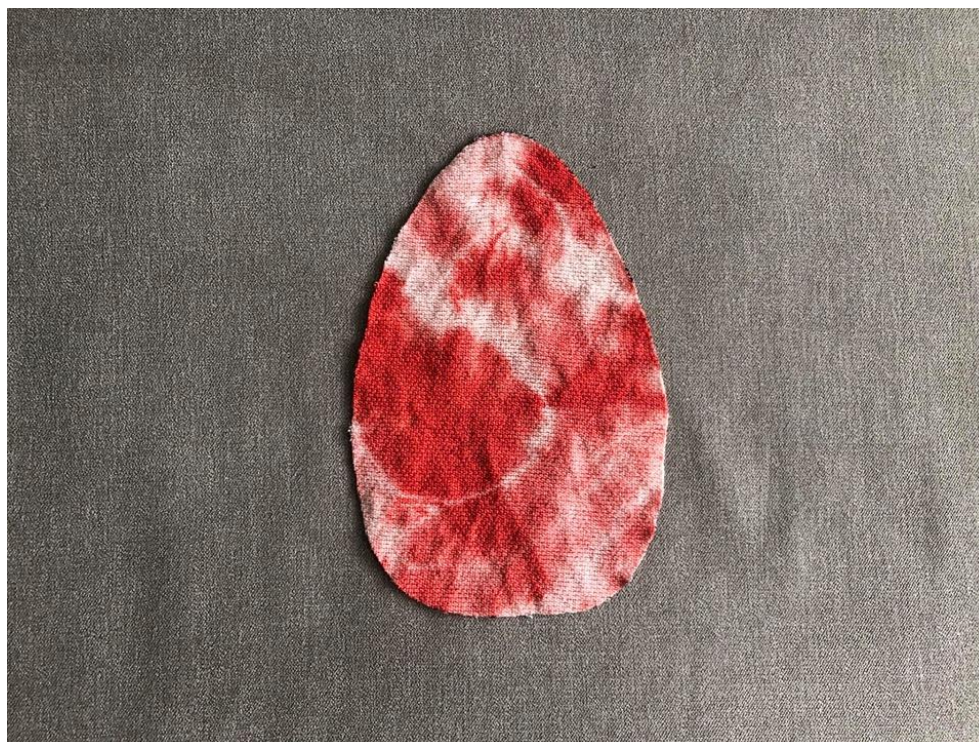

6. Následně vezmeme látku a vymácháme ji v čisté vodě a odstraníme provázek. Poté látku vymácháme ještě jednou a bez ždímání ji pověšíme, aby uschla.

7. Po uschnutí můžeme látku přežehlit a přiložíme na nic šablonu vajíčka. Tužkou obkreslíme a vystříháme.

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* vystříhnout požadovaný tvar z látky, ponořit látku do roztoku
- *většina by měla umět:* správně uvázat provázek na látku, namíchat roztok pro barvení
- *někteří by mohli umět:* zkombinovat dvě různé barvy

Problémové úlohy a otázky:

- pokusy a pozorování vlastností
  - o způsoby vázání provázku, vlastnosti barev
- volba jiného námětu nebo jiného druhu batiky

10.10 Metodický list č. 10 – Svatojánská noc (bubble art)

Název výrobku (námět): Svatojánské byliny

Vzdělávací oblast RVP ZV: Člověk a svět práce

Doporučený věk žáků (ročník): 1. – 2. třída

Výukový cíl:

- *afektivní (postojový):* žák by měl mít kladný postoj k práci, umět vhodně využívat materiál a naučit se s ním správně pracovat
- *kognitivní (znalostní):* žák by se měl seznámit s technikou bubble art, poznat vlastnosti barev smíchaných s roztokem z jaru
- *psychomotorický (dovednostní):* žák by měl být schopen naplánovat si práci ve stanoveném čase a zvolit vhodný postup při práci
- *sociální (komunikativní):* žák by měl být schopen respektovat druhého, měl by být schopen pochvaly, spolupráce a hodnocení (příp. sebehodnocení)

Použitý materiál a pomůcky: barevný papír, temperové barvy, jar, brčko, kelímek na vodu

Motivace: stejně jako naši předkové chodili sbírat kouzelné byliny, tak mi si teď takové byliny namalujeme

Výtvarná technika: bubble art

Mezipředmětové vztahy: Člověk a jeho svět (svatojánská noc, pěstování bylinek)

Vyučovací metody a formy práce:

- *metody:*
  - slovní – popis pracovního postupu
  - názorně demonstrační – ukázka pracovního postupu, seznámení se s materiálem a pomůckami
  - praktická – vytvoření výrobku
- hromadná – vysvětlení pracovního postupu
  - individuální – samostatná práce žáků

Hodnocení: slovní hodnocení, sebehodnocení (zvládnutí techniky, zručnost, hodnocení vizuální stránky výrobku), vystavení ve třídě

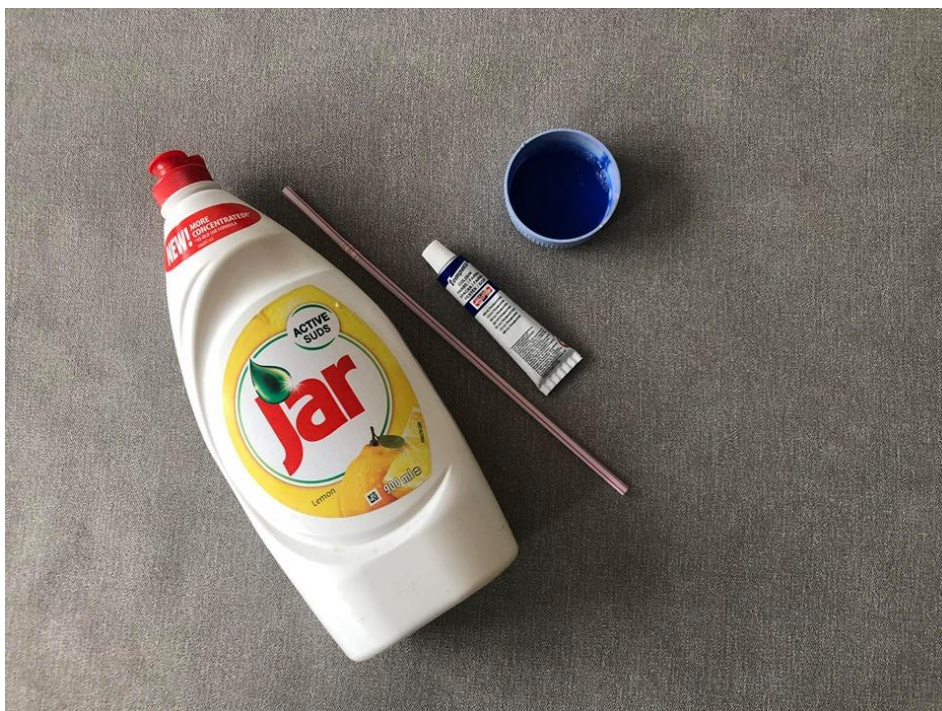
Bezpečnostní a hygienické pokyny: žák pracuje na svém místě a neohrožuje svou prací práci ostatních žáků nebo žáky samotné, žák dbá na dodržování pravidel hygieny a dodržování pracovního pořádku

Popis pracovního postupu:

1. Připravíme si všechny pomůcky a materiál.

2. Nejprve si namícháme roztok jaru a námi zvolené barvy.

3. Pomocí brčka začneme foukat bubliny směrem na barevný papír. Následně necháme celý výkres uschnout.

Úkoly pro diferenciaci náročnosti:

- *všichni musí umět:* foukat bubliny na papír
- *většina by měla umět:* správně namíchat roztok na bubliny
- *někteří by mohli umět:* namíchat různé odstíny barev

Problémové úlohy a otázky:

- pokusy a pozorování vlastností materiálu
  - o rozdíl mezi vodovými a temperovými barvami – výběr vhodnější
- volba jiného námětu

Závěr

Tato diplomová práce je zaměřena na lidové zvyky a tradice, které jsou jedním z témat technické výchovy. Zaměřujeme se také na ztvárnění lidových zvyků a tradic s využitím netradičních tvůrčích postupů při práci s materiálem. Cílem práce bylo zjistit jaká je úroveň znalostí žáků mladšího školního věku, které se týkají lidových zvyků a tradic na našem území. Dalším cílem práce bylo rozšířit znalosti žáků na základě vytvořených metodických listů.

Cílem teoretické části práce bylo zpracování teoretických poznatků, které souvisejí s tématem práce. Tento cíl byl naplněn. V teoretické části práce se zabýváme vymezením jednotlivých pojmů a kapitoly teoretické části shrnují základní informace, které by měl každý učitel znát, týká se to hlavně kapitoly, která popisuje žáka mladšího školního věku. V práci je zahrnuta i kapitola o lidových zvycích a tradicích, která byla pro autorku velmi přínosná. Ačkoliv autorka pochází z vesnice, kde jsou lidové zvyky a tradice více dodržovány, tak informace, které získala během zpracovávání této kapitoly byly rozšířením znalostí o dalších svátcích a tradicích s nimi spojených. Zajímavý je také exkurz do různých kurikulárních dokumentů, které platily před zavedením Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. V této kapitole jsme se však zaměřili pouze na ukotvení technické výchovy v těchto dokumentech. Při zpracování poslední kapitoly se objevily problémy s nedostatkem vhodných materiálů o tvůrčích postupech práce s materiálem. V téměř všech případech publikace nerozlišují tradiční a netradiční postupy při práci s různým materiálem.

V diplomové práci je zahrnuto výzkumné šetření, které probíhalo během převážné části školního roku 2019/2020 na městské základní škole. Snahou bylo získat informace od žáků 1. ročníku základní školy, kde autorka působí jako třídní učitelka. Výsledkem je ucelený souhrn reakcí a odpovědí žáků třídy. Na základě zjištění je zřejmé, že úroveň znalostí, které se týkají lidových zvyků a tradic s výjimkou Vánoc je u žáků tohoto věku nižší, než jsme předpokládali na počátku výzkumného šetření. V jednotlivých rozhovorech jsme se zaměřili i na to, jakým způsobem jsou jednotlivé svátky slaveny v rodinách vybraných žáků a zároveň jaké tradice a zvyky jsou v jejich rodinách dodržovány. Podle zjištění můžeme usoudit, že v rodinách se dodržují především tradice spojené s velkými svátky, které zahrnují delší časové období, mezi tyto svátky patří především Vánoce. Vzhledem k časovému období, ve kterém náš výzkum probíhal je zahrnuto pouze období Vánoc.

Součástí praktické části práce je i soubor deseti metodických listů, které byly vytvořeny se zaměřením na méně známé lidové zvyky a tradice. Pomocí tohoto souboru metodických listů byl naplněn další cíl práce, kterým bylo rozšíření povědomí a znalostí žáků o těchto svátcích. Metodické listy byly primárně vytvořeny a upraveny pro žáky 1. třídy. Při různých modifikacích a obměnách je možné tyto výrobky použít i pro starší žáky.

Přínosem naší diplomové práce je zpracování teoretických poznatků, a především zpracování souboru deseti metodických listů. Diplomová práce může být přínosem a zdrojem inspirace nejen pro začínající učitele, ale i pro zkušenější učitele. Samotný pedagog si může zvolit nejen tvůrčí výtvarný postup zmíněný v naší práci, ale také některý z námětů, a v závislosti na složení a věku třídy si daný výrobek upravit.

Na základě zjištěných informací během výzkumného šetření by naše diplomová práce mohla být základem pro další šetření, které by se mohlo zaměřit na rozdíly mezi znalostmi žáků, kteří navštěvují první stupeň základní školy ve městě a na vesnici. Dalším možným rozšířením našeho výzkumu by mohl být exkurz do znalostí žáků s ohledem na jejich věk.

Seznam bibliografických citací

BAJTOŠ, Ján a Jozef PAVELKA. *Základy didaktiky technickej výroby*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita, 1999. ISBN 80-88722-46-2. ha: Studio trnka, 2016. Jiří Trnka. ISBN 978-80-87678-46-6.

BEČVÁŘOVÁ, Ivana. *Výtvarná dramatika v pedagogické praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0906-5.

BESTAJOVSKÝ, Martin a Jana POLÁŠKOVÁ. *Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: podzim*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004, 64 s. Laterňa. ISBN 80-251-0415-X.

BESTAJOVSKÝ, Martin. *Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: Jaro*. Vyd. 2. Brno: Computer Press, 2006, 64 s. ISBN 80-251-0160-6.

BESTAJOVSKÝ, Martin. *Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: léto*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004, 64 s. Tradice, zvyky, obyčeje. ISBN 80-251-0315-3.

BESTAJOVSKÝ, Martin. *Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: zima*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004, 64 s. Tradice, zvyky, obyčeje. ISBN 80-251-0476-1.

BRÝDOVÁ, Monika. *Velká kniha výtvarné inspirace*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-2071-2.

ČÁSTKOVÁ, Pavlína. *Rozvoj sebehodnocení žáka v technické výchově na primární škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-244-5395-8.

FRIEDMANN, Zdeněk. *Didaktika technické výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0764-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HONZÍKOVÁ, Jarmila a Ján BAJTOŠ. *Diadaktika pracovní výchovy na 1. stupni ZŠ*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7043-255-1.

HONZÍKOVÁ, Jarmila. *Lidové tradice v pracovní výchově*. Plzeň: Krajské centrum vzdělávání a Jazyková škola, 2005. ISBN 80-7020-148-7.

- HONZÍKOVÁ, Jarmila. *Pracovní výchova s didaktikou*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2015. ISBN 978-80-7452-111-9.
- KANTOROVÁ, Jana. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc: Hanex, 2010. *Edukace (Hanex)*. ISBN 978-80-7409-030-1.
- KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Olomouc: Hanex, 2008. *Vzdělávání*. ISBN 978-80-7409-024-0.
- KOCIÁNOVÁ, Ludmila, NOVÁKOVÁ, Jaroslava a ŠTÁSTKOVÁ, Ludmila. *Nápady pro celý rok*. Vyd. 1. Praha: Dita, 1998. ISBN 80-85926-21-0.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. *Psyché (Grada)*. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008. *Pedagogický výzkum v teorii a praxi*. ISBN 978-80-7315-175-1.
- NELEŠOVSKÁ, Alena a Hana SPÁČILOVÁ. *Didaktika primární školy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1236-5.
- PITROVÁ, Pavlína. *Český rok: lidové tradice a zvyky*. Ilustroval Václav RÁŽ. Praha: Fragment, 2016. ISBN 978-80-253-2709-8.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- ROESELVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Vyd. 1. Praha: Sarah, 1996. ISBN 80-902267-1-X.
- SERAFÍN, Čestmír. *Proměna kurikula technické výchovy v České a Slovenské republice po roce 1989*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-4981-4.
- STOFFA, Ján. *Terminológia v technickej výchove*. 2., opr. a dopl.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0139-8.
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.
- ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Adventní čas: zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry*. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN: 80-7346-050-5

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Velikonoce: původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty. Olomouc: Rubico, 2004. ISBN: 80-7346-044-0

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009. ISBN 978-80-7346-096-9.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. 1. vyd. Ilustrace Kamila Skopová. Praha: Albatros, 2004. Oko. ISBN 80-000-1356-8.

Vzdělávací program Obecná škola: pojetí obecné školy: učební osnovy obecné školy. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-106-1.

internetové zdroje

Didaktika technických prací na primární škole. Eamos.pf.jcu.cz [online]. České Budějovice, 2003[cit.2020-02-02]. Dostupné z: http://eamos.pf.jcu.cz/amos/kat_tech/externi/roucova/didaktika_tech_praci_na_prim_skol_e.pdf

Enkaustika. *Enkaustika* [online]. Hradec Králové: Soňa Navrátilová, 2013 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://shop.enkaustika.cz/>

CHÝLE, Petra. Enkaustik. *Enkaustik* [online] © 2009 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <http://www.enkaustik.cz/news/enkausticka-evropska-technika/>

KŘÍŽOVÁ, Žaneta. Výtvarná-výchova: odkrývací technika. *Výtvarná výchova* [online]. © 2014 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <http://vytvarna-vychova.cz/odkryvaci-technika/>

PODZEMNÁ, Jana. *Slané těsto-jednoduchý recept a spousta tipů a obrázků* [online]. Brno: Podzemná Jana, 2013 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://www.vytvarne-navody.cz/slane-testo-nebo-plastelina-z-mouky-jednoduchy-recept/>

Popped Bubble Art. *Broogly* [online]. Menlo Park: HappyMomma, 2015 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://www.broogly.com/project/popped-bubble-art>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2017[cit. 2020-04-03]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/aktualne-platne-zneni-rvp-zv>

SÝKOROVÁ, Blanka. Blanky stránky. *Blanky stránky: Výtvarné a tvořivé kurzy, hraní s barvou* [online]. © 2009 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blancasy.webgarden.cz/temata/prace-se-seniory-a-detmi/hrani-s-barvou>

Ubrousková technika decoupage pro začátečníky. *Mini-kurzy* [online]. 2013 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://www.mini-kurzy.cz/ubrouskova-technika-decoupage-pro-zacatecniky/>

VACULÍKOVÁ, Markéta. Výtvarka.cz.: batika sypaná. *Výtvarka* [online]. © 2016 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <http://www.vytvarka.cz/batika-savovani-modrotisk>

VACULÍKOVÁ, Markéta. Výtvarka.cz.: batika, savování, modrotisk. *Výtvarka* [online]. © 2016 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://www.vytvarka.cz/batika-savovani-modrotisk>

VACULÍKOVÁ, Markéta. Výtvarka.cz.: decoupage. *Výtvarka* [online]. © 2016 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <http://www.vytvarka.cz/ubrouskova-technika-aneb-decoupage>

Seznam obrázků

Obr. č. 1 – batika

Obr. č. 2 – drhání

Obr. č. 3 – magic art

Obr. č. 4 – mozaika

Obr. č. 5 – odkrývací technika

Obr. č. 6 – savování

Obr. č. 7 – slané těsto

Obr. č. 8 – koláž

Obr. č. 9 – roláž

Obr. č. 10 – bubble art

Obr. č. 11 – decoupage

Obr. č. 12 – dekalk

Obr. č. 13 – enkaustika

Obr. č. 14 – frotáž

Obr. č. 15 – land art

Obr. č. 16 – quilling

Seznam zkratek

---

apod.	a podobně
č.	číslo
ISCED	International Standard Classification of Education (mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání)
např.	například
obr.	obrázek
ozn.	označení
PAD	polyamidová vlákna
PES	polyesterová vlákna
PVC	polyvinylchloridová vlákna
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
s.	strana
sv.	svatý
ŠVP	Školní vzdělávací program
tj.	to je
tzv.	tak zvaně
UNESCO	United Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu)

Anotace

Jméno a příjmení:	Pavla Sedláková
Katedra:	Technické a informační výchovy
Vedoucí práce:	PhDr. Pavlína Částková Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Lidové zvyky a tradice jako téma technické výchovy na primární škole s použitím netradičních výtvarných technik
Název v angličtině:	Folk customs and traditions as a topic of technical education at primary school using non-traditional art techniques
Anotace práce:	<p>Diplomová práce je zaměřena na lidové zvyky a tradice a jejich postavení v rámci technické výchovy.</p> <p>Velkou část práce tvoří vybrané lidové zvyky a tradice pojící se k průběhu kalendářního roku. V práci je popsána i technická výchova jako vyučovací předmět. Jsou zde také popsány vybrané postupy práce s materiálem, které jsou rozděleny na tradiční a netradiční.</p> <p>Součástí práce je i pedagogický průzkum, který mapuje úroveň znalostí žáků 1. ročníku základní školy o lidových zvycích a tradicích.</p> <p>Zařazen je soubor metodických listů k vybraným lidovým zvykům a tradicím, který může být využit v praxi během hodin technické nebo výtvarné výchovy.</p> <p>Veškeré informace obsažené v celé diplomové práci a ve všech jejích částech, mohou být použity v praxi.</p>
Klíčová slova:	lidové zvyky a tradice, primární škola, technická výchova, tradiční postupy práce, netradiční postupy práce

<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>The diploma thesis is focused on folk customs and traditions and their position within technical education.</p> <p>The main part of this thesis consists of selected folk customs and traditions, which are associated with the course of the calendar year. This thesis also describes technical education as a school subject. There are also described selected methods of working with material, which are divided into traditional and non-traditional.</p> <p>The thesis includes pedagogical survey, which maps the level of knowledge of the first-year students in the primary school about folk customs and traditions.</p> <p>Included is a set of methodological sheets on selected folk customs and traditions, which can be used in practice during technical or art lessons.</p> <p>All the information contained in this thesis and in all its parts can be used in practice.</p>
<p>Klíčová slova v angličtině:</p>	<p>folk customs and traditions, primary school, technical education, traditional art techniques, non-traditional art techniques</p>
<p>Přílohy vázané v práci:</p>	<p>žádné</p>
<p>Rozsah práce:</p>	<p>119 stran</p>
<p>Jazyk práce:</p>	<p>český</p>